

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Taloushallinto

2013

Jenny Smeds

RAHANPESUN ESTÄMINEN JA SELVITTÄMINEN

Työntekijän ilmoitusvelvollisuus

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous | Taloushallinto

Kevät 2013 | 62

Pirjo Varanka

Jenny Smeds

RAHANPESUN ESTÄMINEN JA SELVITTÄMINEN -TYÖNTEKIJÄN ILMOITUSVELVOLLISUUS

Tiettyihin toimialoihin liittyy tavallista suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on lisätä näillä aloilla toimivien työntekijöiden tietoisuutta rahanpesun ilmoitusvelvollisuudesta, rahanpesun kriminalisoinnista ja rahanpesuun liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä. Pääasiallisina lähteinä ovat laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.9.2008/503 ja rikoslaki 19.12.1889/39. Näiden lakien, omien huomioiden ja muun lähdeaineiston pohjalta työssä käsitellään, ketkä ovat Suomessa ilmoitusvelvollisia, mitä toimenpiteitä heidän on tehtävä ja minkälaista yhteistyötä rahanpesun estäminen ja selvittäminen vaativat, sekä Suomessa että kansainvälisesti. Jos työntekijä ei huolehdi ilmoitusvelvollisuudestaan, hänelle itselle saattaa koitua seuraamuksia huolimattomuutensa vuoksi.

Euroopan Unionin rahanpesudirektiivit ohjaavat Suomen lakeja rahanpesusta. Tämän myötä lakeja on jouduttu Suomessa useampaan kertaan tarkentamaan, jotta EU:n vaatimukset täytyisivät. Viime vuosien aikana ilmoitusvelvollisuuden merkitystä on siis korostettu ja epäilyttävien liiketoimien ilmoitusmäärä onkin noussut merkittävästi. Tämä ilmenee Keskusrikospoliisin hallinnoiman Rahanpesun selvittelykeskuksen vuoden 2012 vuosikertomuksesta, jonka tilastoja on käyty läpi kolmannessa luvussa. Rahanpesu on kansainvälinen ongelma, minkä vuoksi työhön on sisällytetty myös kansainvälisiä näkökulmia ja käsitelty hieman terrorismin rahoittamista.

ASIASANAT:

Rahanpesu, Ilmoitusvelvollisuus, Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Administration | Financial Management

Spring 2013 | 62

Pirjo Varanka

Jenny Smeds

PREVENTION AND DETECTION OF MONEY LAUNDERING – EMPLOYEE'S REPORTING OBLIGATION

In certain industries, there is an increased risk of money laundering and terrorist financing. The aim of this thesis is to increase these industries employees' awareness of the money laundering reporting obligation, the criminalization of money laundering and international cooperation. The law of prevention and detection of money laundering and terrorism financing 18.9.2008/503 and criminal law 1912.1889/39 are the main sources of thesis. These laws, own experience and other source materials include information on who are obliged to inform about suspicious transactions, what actions they are supposed to do to prevent and detect them and what kind of cooperation prevention and detection of money laundering requires, in Finland and internationally. If an employee does not follow his obligations, he could face the sanctions of negligence.

The European Union directives on money laundering are the basis for Finnish laws on money laundering. In Finland, It has been necessary to make changes several times in the laws so that they would be similar to the EU requirements. In recent years, the importance of reporting has been highlighted and the number of notifications of suspicious transactions has increased significantly. This is based on the 2012 annual report of the Financial Intelligence Unit, whose statistics have been analyzed in the third chapter. Money laundering is an international problem, so this thesis includes also international perspectives and some information about terrorist financing.

KEYWORDS:

Money laundering, reporting obligation, the law of prevention and detection of money laundering and terrorism financing

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 RAHANPESUN KRIMINALISOINTI JA TOTEUTTAMINEN	8
2.1 Rahanpesun vaiheet	9
2.2 Tekotavat	10
2.3 Esirikos	13
2.4 Rikосnimikkeet	14
2.5 Tahallisuus	19
2.6 Itsepesu	20
2.7 Konfiskaatio	21
3 ILMOITUSVELVOLLISUUS	23
3.1 Ilmoitusvelvolliset	23
3.2 Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen	24
3.2.1 Toimenpiteet ja riskiperusteinen arviointi	26
3.2.2 Selonottovelvollisuus	27
3.2.3 Yksinkertainen ja tehostettu asiakkaan tunteminen	28
3.2.4 Todentamisasiakirjat	33
3.3 Liiketoimen keskeytys	34
3.4 Rahanpesun selvittelykeskus	35
3.5 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen	41
3.6 Laiminlyönnin seuraamuksia	43
3.7 Ilmoitusvelvollisuus käytännössä	45
4 KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ	50
4.1 Rahanpesu rajojen yli	51
4.2 Terrorismin rahoitus	53
4.3 EU:n rahanpesudirektiivi	55
4.4 FATF ja muut yhteistyötahot	56
5 YHTEENVETO	59
LÄHTEET	61

KUVAT

Kuva 1. Ilmoitusvelvollisen selvitysprosessi epäilyttävissä liiketoimissa	45
---	----

KUVIOT

Kuvio 1. Rahanpesun estämisen ja selvittämisen riskien rakenne. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b)	33
Kuvio 2. Liiketoimien keskeyttämismääräykset vuosina 2009-2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a)	35
Kuvio 3. Ilmoitusmäärät 2005-2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a; 2011)	38

TAULUKOT

Taulukko 1. Ilmoitustyypit vuonna 2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a)	37
Taulukko 2. Epäilyttävät liiketoimet vuonna 2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a)	39
Taulukko 3. Ilmoittajatahot rahanpesuun liittyvissä ilmoituksissa ja tapahtumissa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a)	40

1 JOHDANTO

Rahanpesu tapahtuu piilossa normaalilta elämältä ja yhteiskunnalta, joten täysin luotettavaa tietoa rahanpesun laajuudesta ja määrästä on mahdotonta arvioida. Rikollisella toiminnalla pesty summa ylettyy kuitenkin satoihin miljardeihin euroihin maailmanlaajuisesti. Suomessa ja kansainvälisestikin rahanpesu kohdistuu suurimmalta osin huumausaine- ja talousrikoksiin. (Sahavirta 2008, 38–41)

Tässä opinnäytetyössä käsitellään rahanpesun kriminalisointia, työntekijän ilmoitusvelvollisuutta ja siihen liittyvää kansainvälistä yhteistyötä. Useiden Suomessa olevien toimialojen on lain mukaan huolehdittava ilmoitusvelvollisuudestaan ja tehtävä tarvittavat ilmoitukset keskusrikospoliisin alaiselle Rahanpesun selvittelykeskukselle, joka hoitaa rahanpesuun liittyviä tehtäviä ja tilastointeja. Vuonna 2012 Rahanpesun selvittelykeskus vastaanotti 3086 ilmoitusta, jotka sisälsivät tiedot 53 315 epäilyttävästä liiketoimesta (Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 3). Muutamien vuosien aikana ilmoitusmäärät ovat selvästi nousseet, mikä korostaa asiakkaan tuntemisen ja tunnistamisen sekä riskien arvioinnin mukaisten toimenpiteiden tärkeyttä. Näillä toimenpiteillä rahanpesua ja terrorismin rahoitusta saadaan hillittyä. Opinnäytetyössä käsitellään myös hieman terrorismin rahoitusta, johon pätee samat velvoitteet kuin rahanpesun ilmoitusvelvollisuuteen.

Rahanpesun torjuntakeinoja ovat ennaltaehkäisevät sekä jälkikäteen vaikuttavat toimet. Ilmoitusvelvollisuus on ennaltaehkäisevistä keinoista tärkein. Tietyt elinkeinoelämän toimijat, joiden toiminnassa on rahanpesun mahdollisuus, ovat velvoitettuja ilmoittamaan aina viranomaisille epäilyttävistä liiketoimista ja kun varojen alkuperää on syytä epäillä. Jälkikäteen vaikuttavia keinoja ovat rahanpesun kriminalisointi ja konfiskaatio. Käytännössä rahanpesu on säädetty laissa rangaistavaksi teoksi ja sen aiheuttama rikoshyöty tuomitaan valtiolle menetyksenä eli konfiskoidaan. Näitä edellä mainittuja torjuntatoimia tehostetaan kansainvälisellä yhteistyöllä valtioiden omien viranomaisten kanssa. (Lahti & Koponen 2004, 116)

Rahanpesua säätelee Suomessa laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (18.7.2008/503). Laki perustuu Euroopan Unionin rahanpesudirektiiveihin, joiden sääntelyiden mukaan kaikkien EU:n jäsenten oli kriminalisoitava rahanpesu laissa vuodesta 1993 alkaen. Tekstissä käytän tästä laista yleisesti tunnettua lyhennettä rahanpesulaki. Rahanpesun kriminalisoinnista säädetään vastaavasti rikoslain 32 luvussa.

Tavoitteena on lisätä rahanpesulain velvoittamien työntekijöiden tietoisuutta rahanpesusta, ilmoitusvelvollisuuden merkityksestä ja laiminlyöntien seurauksista. Olen itse työskennellyt yrityksessä, jossa ilmoitusvelvollisuuteen ja siihen liittyviin toimenpiteisiin kiinnitettiin paljon huomiota. Työskentelyyni liittyviä omia huomioita ja käytännön toimenpiteitä olen käynyt läpi ilmoitusvelvollisuus käytännössä -luvussa. Tuottamuksellinen rahanpesu on laissa säädetty rangaistavaksi, joten kuka tahansa voi syyllistyä törkeällä huolimattomuudellaan tähän rikokseen.

Aihe on valittu ajankohtaisuutensa vuoksi, sillä lait ovat tiukentuneet ja ilmoitusvelvollisia tulisi perehdyttää entistä enemmän tähän aiheeseen. Ajantasaista kirjallista lähdemateriaalia on aiheesta hyvin vähän. Pääasiallisena kirjälähteenä on käytetty Ritva Sahavirran teosta vuodelta 2008 ”Rahanpesu rangaistavana tekona” ja oikeuslähteinä rikoslakia ja lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisuja.

2 RAHANPESUN KRIMINALISOINTI JA TOTEUTTAMINEN

Vuodesta 1994 alkaen rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on kriminalisoitu rikoslain 32 luvussa. Tätä ennen rahanpesurikoksia käsiteltiin osana kätkemisrikoksia. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 1.)

Rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan rahanpesuun sekaantuu henkilö joka

- 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentehtäjä välittämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka
- 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.
(Rikoslaki 4.3.2011/191.)

Käytännössä tämä tarkoittaa sellaisia toimia, joilla henkilö pyrkii peittämään rikoksella hankitun omaisuuden alkuperän. Tätä rikosta, johon rahanpesutoimet kohdistuvat, kutsutaan esirikokseksi. Rahanpesun Selvittelykeskuksen mukaan Suomessa tapahtuvat rahanpesutapaukset kohdistuvat pääasiallisesti esirikoksina oleviin talous- ja huumausainerikoksiin. Rahanpesu on myös huomattava osa järjestäytyneitä rikollisuutta ja kansainvälisesti erittäin suuri ongelma. Organisoitu rikollisuus kansainvälistyy, pääomat liikkuvat yhä vapaammin ja maksuliikennettä hoidetaan automaattisella tietojenkäsittelyllä. Kun laittomasta kaupasta saadut rahat on pesty, niillä voidaan jälleen rahoittaa uusia rikoksia ja hankkia omaisuutta, niin että kaikki toimet näyttävät ulospäin lailliselta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 1.)

2.1 Rahanpesun vaiheet

Rahanpesu jaetaan useasti kolmeen eri vaiheeseen, jotka ovat sijoitus, harhautus ja palautus.

Sijoitusvaiheessa rikoksesta saadut varat yritetään saattaa mukaan lailliseen rahoitusjärjestelmään. Jos tämä vaihe onnistuu, rahoja on hyvin vaikea tämän jälkeen jäljittää. Näin ollen kiinnijäämisen riski on suurin sijoitusvaiheessa. Sijoittaminen voi tapahtua esimerkiksi siten, että useampi eri henkilö tallettaa pienissä erissä rahaa eri pankkien tileille tai muuntaa rahat eri valuutoiksi. Yksittäinen, pienen rahasumman talletus tai muuntaminen herättää huomiota harvemmin ja mahdollisia lisäselvityksiä varojen alkuperästä ei tarvita. Näillä toimilla likainen raha on saatu muutettua laillisen näköiseksi ja varoilla voidaan jälleen rahoittaa rikollista toimintaa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 8.)

Harhautusvaiheessa on tarkoitus erilaisilla toimenpiteillä erottaa anastettu omaisuus laittomasta lähteestä, eli tämän jälkeen varoja ei pystytä enää linkittämään esirikokseen. Mitä useampien eri valtioiden rajojen tai yrityksiä kautta rahoja kierrätetään, sitä hankalampi on selvittää todellista varojen alkuperää ja näin ollen kiinnijäämisen riski pienenee. Viranomaisia voidaan harhauttaa esimerkiksi siirtämällä varat valtioihin, joissa pankkialaisuuksia varjellaan hyvin. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 8.)

Kun varat ovat käyneet sijoitus- ja harhautusvaiheiden läpi, ne *palautetaan*. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että rahat näyttävät tässä vaiheessa laillisesti hankituilta ja ne voidaan jälleen sijoittaa julkisesti. Useimmiten esirikoksen tekijä ei kuitenkaan halua palauttaa itselleen koko summaa kerralla, sillä silloin tämä saattaisi herättää epäilyksiä. (Sahavirta 2008, 33.)

2.2 Tekotavat

Poliisin teettämien tutkimusten mukaan Suomessa esille tulleissa esirikoksissa rahanpesutavat vaihtelevat. Kun on kyse huumausainerikoksista, tällöin esirikoksen tekijällä on mitä luultavimmin hallussaan iso määrä käteisvaroja. Näiden varojen saattaminen pankkijärjestelmään, vaihtaminen toiseen valuuttaan tai muuttaminen joksikin toiseksi omaisuudeksi on hyvin yleistä. Talousrikollisuudessa taas laittomuuksilla hankitut varat ovat jo hyvin usein pankkitileillä, joten näitä varoja usein siirretään ulkomaille tai kierrätetään usean eri yrityksen kautta, jotta alkuperää on enää hyvin vaikea selvittää. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 9.)

Kansainvälisissä säädöksissä ja rahanpesulaissa rahanpesua kuvaillaan omaisuuden *muuntamiseksi* ja *siirtämiseksi* siten, että henkilö on tietoinen rahojen laittomasta alkuperästä ja sen salaamisesta sekä peittämisestä. Tähän kuuluu myös esirikokseen osallistuneen henkilön auttaminen välttämään oikeudelliset seuraamukset teoistaan. Tekotapoihin kuuluvat esimerkiksi aineellisten hyödykkeiden siirtäminen toiselle alkuperäisessä muodossaan tai siten, että hyödyke on muutettu jo johonkin toiseen muotoon. (Sahavirta 2008, 157–158.) Käytännön esimerkkinä rahanpesijä voi ostaa käteisvaroillaan käytetyn auton, jonka hän myy eteenpäin ja saa kuitin tästä kaupasta. Tämän jälkeen varat siirretään pankkijärjestelmään tai johonkin muualle, kun varojen alkuperä on muunnettu.

Siirtäminen voi tapahtua myös varojen siirtämisellä tililtä toiselle peittämistarkoituksessa, usein muun muassa pienissä erissä, tileiltä tileille ”lahjan” muodossa. Jos rahanpesijällä on käteistä rahaa, siirtäminen voidaan toteuttaa kuljettamalla varat ulkomaille. Tällöin pankkiyhteyksiä ei tarvitse käyttää, joten todisteita ei myöskään jää. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 10.)

Rahanpesusäännöksen keskeisempänä tunnusmerkkinä pidettiin vuonna 1994, lain astuessa voimaan, omaisuuden *vastaanottamista*. Tarkoitus on etsiä pesijä, joka vastaanottaa rahat, jotta rikosentekijän varallisuuden nopea kasvu ei herättäisi epäilyksiä viranomaisissa. Oikeuskäytännössä suurin osa rahanpesutuomioista koskee rikoshyödyn vastaanottamista säilytystä varten rahanpesijän

pankkitileille tai muutoin hänen haltuunsa. Pankkitoimihenkilöiden ja muiden, jotka vastaanottavat käteistä rahaa työssään, on oltava tarkkoja tämän säännöksen nojalla. He voivat syyllistyä varojen vastaanottamiseen rahanpesutarkoituksessa tai rikoksentekijän auttamismielessä. He tietävät tai heidän olisi pitänyt tietää varojen alkuperästä. (Sahavirta 2008, 158–159.)

Varojen *välittämistä* koskeva tekotapa otettiin vuonna 2003 mukaan rahanpesusäännökseen. Välittämistä koskeva tekotapa voidaan ottaa huomioon kun on kyse esimerkiksi esirikoksena olevasta veririkoksesta. Tällöin kohteena olevat varat ovat jo laillisessa taloudessa eikä niitä tarvitse enää sijoittaa rahoitusjärjestelmiin, mutta niiden siirtäminen itse järjestelmässä voi olla tarpeen alkupeuran häivyttämiseksi. Tämänkaltaista välittämistä voi olla esimerkiksi arvopaperikauppa, irtaimien esineiden huutokauppa, kiinteistöjen välittäminen sekä kaikki muu sellainen toiminta, jossa omaisuutta välitetään ilman omaisuuteen ryhtymistä ja se ei ole rikoshyödyn vastaanottamista tai siirtämistä. (Sahavirta, 159–161.)

Käyttäminen merkitsee sitä, että henkilö tuhlaa varat mahdollisimman nopeatahtisesti, esimerkiksi ostamalla uusia huonekaluja, käyttötarvikkeita, elektroniikkaa, ulkomaanmatkoja tai remontoimalla omaa asuntoa ja järjestämällä hulppeita juhlia. *Luovuttamisella* tarkoitetaan jonkin tietyn käyttöoikeuden luovuttamista rikolliseen tarkoitukseen, kuten esimerkiksi pankkitilin tai luottokortin tunnusluvun, jotta esirikoksentekijä voi vapaasti käyttää varoja, mutta ei kuitenkaan omissa nimissään. Viimeisimpänä rahanpesun tekotapalistaan on lisätty laittoman omaisuuden *hallussapito*, joka voi tarkoittaa hyvinkin lyhytaikaista hallussapitoa tai ettei omaisuuden tarvitse olla edes fyysisesti henkilön hallinnassa. Riittää, että rikoshyöty on jossakin tekijän noudettavana tai tekijä voi määrätä sen siirtämisestä paikasta toiseen. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 10–11.)

Useimmat näistä rahanpesun tekotavoista ovat hyvinkin päällekkäisiä. Tekotapaluettelon tyhjentyvyyden vuoksi nämä ovat kuitenkin erittäin tarpeellisia ja rangaistuksia on tämän vuoksi helpompi jakaa.

Myös niin kutsuttu muuli-ilmiö on ollut havaittavissa pitkään. Viranomaiset varoittelevat näistä, mutta siitä huolimatta ilmiö tuntuu elävän vahvana. Muulilla tarkoitetaan henkilöä, joka ottaa vastaan rikoksella hankittua rahaa tai muuta omaisuutta ja toimittaa rahat eteenpäin. Muuleja värvätään usein sähköpostiviestein tai Internet-sivujen välityksellä. Viesteissä houkutuksena saattaa olla hyvät ansaintamahdollisuudet helposta työstä, jossakin ulkomaisessa yhtiössä. Vaatimuksina on täysi-ikäisyys, sähköpostiosoite ja pankkitili. Värvääjät vakuuttavat toiminnan olevan täysin laillista ja voivat jopa lähettää rekrytoidulle asiallisen näköisen työsopimuksen. Henkilö, jota värvääjät onnistuvat huijaamaan, osallistuu tällä tavoin rahanpesuun antaessaan pankkitilinsä rahanpesukäyttöön. Internetissä solmittu työsopimus ei poista teon rangaistavuutta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 16.)

Jos rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa asuva henkilö käyttää ja kuluttaa ainoastaan heidän yhteistaloutensa tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaan omaisuutta, rahanpesusäännöstä ei sovelleta. Tätä rajoitussäännöksen tarvetta on perusteltu erityisesti kohtuussyillä. Tämä on juontanut juurensa siitä, että aikaisemmin oikeuskirjallisuudessa oli käyty keskustelua siitä, voiko esirikoksen tekijän perhe syyllistyä silloiseen kätkemisrikokseen, kun he nauttivat toisen vanhemman tuomaa anastettua ruokatavaraa. (Sahavirta 2008, 295.)

Oikeuskäytännössä on kuitenkin tuomittu usein samassa yhteistaloudessa asuvia, varsinkin kun esirikoksena on ollut kyseessä huumausainerikos. Tällöin puoliset ovat sallineet rikoksesta saadun hyödyn siirron omalle pankkitilille, vastaanottaneet omaisuutta tai varoja, jotka ovat rikoksella hankittuja ja välittäneet niitä eteenpäin. Varoja on myös voitu kätkeä fyysisesti tai muutoin käyttää anastettuja varoja oman liiketoiminnan kulujen kattamiseen tai hankkimalla omaisuutta omiin nimiinsä. Tämän rajoitussäännöksen soveltamisala on siis varsin kapea. Se kattaa vain tavanomaiseen kulutukseen hankitut ruokatavarat, joka-päiväiset vaatetarpeet ja ehkä myös välttämättömän koti-irtaimiston. (Sahavirta 2008, 296.)

2.3 Esirikos

Esirikokseksi kutsutaan rikosta, josta rahanpesun kohteena oleva omaisuus on peräisin. Esirikoksia rahanpesun osalta ei ole laissa tarkemmin rajattu. Rahanpesun ja kätkemisrikoksen erottaakin se, että rahanpesutapauksissa esirikosten joukko on avoin, mutta kätkemisrikoksissa esirikokset on tyhjentävästi lueteltu laissa. Tämä perustuu Strasbourgin konfiskaatiosopimukseen, jonka mukaan rahanpesu on kriminalisoitava myös muunlaisen rikollisuuden kuin huumausainerikosten yhteydessä. Tämän myötä säännös kirjoitettiin kattamaan kaikenlaisesta rikollisuudesta peräisin olevaan omaisuuteen ryhtymisen. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 16–17.)

Rikoslaisissa rahanpesun kohteena on rikoksella hankittu omaisuus, rikoksen tuottama hyöty tai näiden tilalle tullut omaisuus. Jälkimmäisin mahdollistaa sen, että omaisuus säilyy rahanpesun kohteena, vaikka sen muotoa olisi matkan varrella muutettu. ”Rikoksen tuottama hyöty” taas riidattomasti kattaa rikoksesta saadun hyödyn myös silloin, kun omaisuus itsessään ei ole suoranaisesti rikoksella hankittu, kuten verorikoksessa. Henkilö voi esimerkiksi laiminlyödä arvonalisäveroilmoituksen ja jättää verot tilittämättä, jolloin kyseessä on verorikkomus. Kyseinen omaisuus voi kuitenkin olla rahanpesun kohteena, vaikka tämä omaisuus on kertynyt laillisella liiketoimella. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 17–20.)

Joskus rahanpesusyytteistä joudutaan luopumaan sen takia, että ei ole esitetty riittävää selvitystä siitä, että varat ovat rikoksella saatuja. Jos ei ole toteennäytettävää esirikosta, tällöin ei voida myöskään syyttää rahanpesusta. Toisin sanoen, esimerkiksi perintörahojen ”häivyttäminen” ei ole rahanpesua tai syyttämättä jätetyn esirikoksen jälkipyykkinä tehty rahanpesu. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 17–18.)

2.4 Rikosnimikkeet

Rahanpesurikkomus

Rahanpesurikkomus säädettiin Suomessa rangaistavaksi itsenäiseksi teoksi 1.4.2003 rikoslain 32 luvun 10 §:ssä. Rahanpesurikkomuksessa rangaistavaa on sellainen menettely, joka täyttää tuottamuksellisen tai perusmuotoisen rahanpesurikkomuksen tunnusmerkistön. Rikollisen kohteen omaisuuden arvo ja muut asiat, jotka saattavat tehdä rikoksesta vähemmän moitittavan, ovat rahanpesurikkomuksen arviointiperusteita. Oikeusturvasyyt eivät tätä edellytä, joten luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä. Lieventämisperusteita rangaistukseen on mahdollista soveltaa aina laajemmin, kuin sen koventamisperusteita. Teon on oltava myös kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tyypillisesti moitittavuuden vähentämiseen vaikuttavia asioita voisi olla esimerkiksi rahanpesijän ja esirikoksen tekijän välinen henkilökohtainen suhde, kuten lähisukulaisuus tai jokin muu läheis-, riippuvuus- tai alistussuhde. Rahanpesurikkomuksesta on tuomitava sakkoon. (Sahavirta 2008, 200–201.)

Törkeä rahanpesu

Törkeä rahanpesu tulee oikeuskäytännössä kysymykseen silloin, kun omaisuuden arvo on vähintään noin 5000 euroa. Ennen lainmuutosta 1.4.2003 törkeänä kätkemisrikoksena pidettiin rikoslain 32 luvun 2 §:n mukaan kätkemisrikosta, jossa kohteena oleva omaisuus on erittäin arvokas ja kokonaiskuvaa katsoen teko voidaan luokitella törkeäksi. Uuteen rikoslain 32 luvun 7 §:ään lisättiin kvalifiointiperusteeksi myös teon suunnitelmallisuus. (Lahti & Koponen 2004, 195.)

Teko on törkeä, kun se kokonaiskuvaa katsoen kohdistuu suureen rikoshyötyyn. Jos esirikoksella hankittu erittäin arvokas omaisuus jaetaan useille eri rahanpesijöille, säännös kattaa myös tämän. Näin ollen yksittäinen rahanpesijä voi syyllistyä törkeään rahanpesuun, vaikka tämä arvokas omaisuus on jaettu useammalle eri pesijälle ja hänen oma osuutensa ei olisi kovinkaan suuri. Laissa todetaan myös, että törkeysarvostelu voi vaihdella sen mukaan, minkälaisella

esirikoksella hyöty on saatu. Esimerkiksi verorikoksia tuomitaan harvoin törkeänä rahanpesuna, jos rikos on ollut aivan perusmuotoinen veropetos. Oikeuskäytännössä veropetoksen kvalifioidun teon raja on noin 15 000 – 20 000 euroa, joten vältetyn veron määrä esirikoksen avulla saattaa jäädä tätä alhaisemmaksi ja tekoa ei tämän johdosta luonnehdita törkeäksi. (Lahti & Koponen 2004, 195.)

Kun rahanpesun kulkua ja toteuttamista on etukäteen suunniteltu ja on ryhdytty erilaisiin toimiin sen valmistelemiseksi, tekoa voidaan pitää suunnitelmallisena. Tämänlaisia toimia ovat esimerkiksi pankkitilien avaaminen tai yrityksen perustaminen rahanpesua varten. Myös vääransisältöisten asiakirjojen laadinta, näennäisoikeustoimien toteuttaminen ja varojen siirtäminen ulkomaille tarkoituksena ”valkaista” rahat, osoittaisivat suunnitelmallisuutta. Varojen siirtäminen ulkomaille tietylle henkilölle, rahojen kätkeminen sängyn alle tai omalle pankkitilille ilman minkäänlaisia peittämis-toimia, ei täytä suunnitelmallisuutta, joten tekoja ei tuomita törkeinä. Tämänkaltaiset rahanpesu-yritykset on helppo selvittää viranomaistoimin. (Sahavirta 2008, 192–193.)

Teon on oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rahanpesun on oltava siis rahanpesurikkomusta vakavampaa kokonaisuuteen katsoen. Kvalifiointiperusteluettelosta on löydyttävä riittävät perusteet törkeälle rahanpesulle. Kokonaisarvosteluun vaikuttavia asioita suomalaisessa oikeuskäytännössä, kohteen arvon lisäksi, ovat olleet toiminnan jatkuminen pitkään, tarkoituksenaan hankkia tällä elanto sekä esirikoksen tekijän ja rahanpesijän välinen sopimus siitä, miten omaisuus saadaan jälleen näyttämään lailliselta. (Sahavirta 2008, 193–195.)

Seuraavassa esimerkkioikeustapaus törkeästä rahanpesusta Helsingin käräjäoikeudesta (26.6.2007 R 07 / 4189):

Esimerkki 1. Henkilö TT on tehnyt esirikoksena törkeitä huumausainerikoksia. HS on lupautunut ottamaan TT:ltä vastaan 17.000,00 euroa metsäkätökstä haettuja käteisvaroja. HS on tallettanut nämä 17.000,00 kahdessa erässä, peräkkäisinä päivinä omalle pankkitililleen ja antanut kuitit talletuksista TT:lle. Käräjäoikeus katsoi, että HS oli tietoinen varojen alkuperän olevan huumausainerikollisuudesta, koska HS oli tuntenut TT:n jo vuosia ennen tapahtumaa ja tiesi tämän olleen vankilassa huumausainerikosten johdosta. HS oli

myös itse hankkinut TT:ltä amfetamiinia. TT:n pyynnöstä HS oli avannut pankkitilin, jonne oli laittanut TT:ltä saamat käteisvarat ja hän oli ollut TT:n mukana tämän noutaessa rahoja metsästä. Käräjäoikeuden mukaan HS:n tarkoitus peittää rahojen alkuperää ilmenee siitä, että HS on tallettanut varat kahdessa erässä ja ilmoittanut jälkimmäisen talletuksen, 12.000,00 euron olevan peräisin autokaupasta. Käräjäoikeus tuomitsi HS:n kahdeksan kuukauden yhteiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen törkeästä rahanpesusta ja huumausainerikoksesta, sillä käräjäoikeus piti 17.000,00 euroa erittäin arvokkaana omaisuutena ja teko oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Käräjäoikeus tuomitsi myös TT:n menettämään valtiolle rahoista jäljellä olevat 16.298,03 euroa, jotka olivat talletettuina HS:n pankkitilille. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b)

Esimerkissä 1 törkeän rahanpesun tunnusmerkistö on selvä. Summa on suuri ja teko on osoittanut suunnitelmallisuutta muun muassa pankkitilin aukaisun yhteydessä. Konfiskaatio eli menettämisseuraamus on myös tuotu esille tässä tapauksessa. Lähes koko summa tuomittiin valtiolle menetyksenä, jotta rikoksentekijät eivät pääse hyötymään millään tavalla rikoksesta.

Törkeään rahanpesuun syyllistynyt voidaan tuomita vankeusrangaistukseen RL 32 luvun 7 §:n mukaan vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Myös törkeän rahanpesun yritys on tämän lain mukaan rangaistava teko.

Tuottamuksellinen rahanpesu

Kansainväliset sopimukset, kuten Wienin huumausyleisainesopimus ja Strasbourgin konfiskaatiosopimus eivät velvoita säätämään tuottamuksellista rahanpesua rangaistavaksi. Strasbourgin sopimuksessa on kuitenkin suositus tämän tekemuodon kriminalisoimisesta. Vuonna 1994 Suomessa ei katsottu aiheelliseksi säätää tuottamuksellista rahanpesua rangaistavaksi teoksi. Tuolloin kätkemisrikoksena rangaistavan rahanpesun (RL 32:1.2) tunnusmerkistön ensimmäinen kohta edellytti, että tarkoituksena on peittää tai häivyttää omaisuutta tai auttaa esirikoksen tekijää, tahallisuuden lisäksi. Rangaistavina tekoina katsottiin

nimenomaan olevan tietoinen salaaminen rahojen alkuperästä ja niiden saattaminen eteenpäin rahanpesun avulla. (Sahavirta 2008,197.)

Useasti osoittautui kuitenkin erittäin hankalaksi näyttää toteen rahanpesijain tietoisuus siitä, että varat on hankittu rikollisella toiminnalla. Hallitus piti ongelmakohtana sitä, että oikeuskäytännössä syytteitä jouduttiin hylkäämään näytön puutteen vuoksi. Tämän johdosta tuottamuksellinen rahanpesu säädettiin rangaistavaksi teoksi 1.4.2003 voimaan tullen rikoslain 32 luvun 9 §:ssä. Tätä lainmuutosta tuki myös se, että perinteisissä kätkemisrikoksissa huomioitiin myös yhä useammin tuottamuksellinen tekemuoto. (Sahavirta 2008, 197.)

Tuottamuksellisessa rahanpesussa tekijä syyllistyy törkeän huolimattomuutensa vuoksi RL 32 luvun 6 §:ssä kuvattuihin toimiin perustunnusmerkistön mukaan, vaikka hänelle pitäisi herätä epäily omaisuuden alkuperästä olosuhteiden takia, kuten esimerkiksi 2 tullaan huomaamaan. Tämänkaltaisen tilanne voi esimerkiksi ilmaantua siten, että henkilö tietää ja tuntee esirikoksen tekijän taloudellisen aseman, jonka johdosta hän ei voi pitää mahdollisena, että varat ovat laillista alkuperää. Esirikoksen tekijällä saattaa myös olla yleisessä tiedossa olevia huumausaineongelmia tai talousvaikeuksia, jotka voisivat myös antaa syy epäilyyn. (Sahavirta 2008, 197–198.)

Tuottamuksellisesta rahanpesusta esimerkkioikeustapaus Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeuden tuomiosta 29.6.2010 R 10 / 859:

Esimerkki 2. OK on tavannut Internetissä henkilön RM ja tehnyt työsopimuksen hänen edustamansa yhtiön kanssa. Työsopimuksen mukainen työnkuva on ollut OK:n tilille saksalaisen UE:n tililtä siirrettyjen varojen nostaminen ja niiden lähettäminen edelleen ukrainalaisille henkilöille rahanvälitystoimiston välityksellä. OK on saanut toimintaohjeita puhelimitse ja sähköpostitse. UE:n tililtä on siirretty yhteensä OK:n tilille 9.742 euroa, joista OK on nostanut ja lähettänyt eteenpäin Ukrainaan ensin 4.000 euroa. Myöhemmin hän oli aikonut nostaa ja lähettää eteenpäin jäljelle jääneet rahat eli 5.742 euroa, mutta tämä oli estynyt pankin toimenpiteiden vuoksi. Kärjäoikeus katsoi sen olevan täysin epätavallista, että tuntematon saksalainen yksityishenkilö siirtää OK:n pankkitilille 9.742 euroa ja että OK:n työ on tämän jälkeen siirtää rahan eteenpäin Ukrainaan myös itselleen tuntemattomalle henkilölle. Kärjäoikeus katsoi OK:n ryhtyneen rikoksella siirrettyihin varoihin törke-

ällä huolimattomuudella, ottaen huomioon rahanvälityksen poikkeuksellisuuden, OK:n tilin kautta tapahtuvan rahansiirron ja menettelyn muutoinkin kokonaisuudessaan. Käräjäoikeus totesi, ettei ole näytetty toteen OK:n tietoisuutta siitä, että hänen tilin kautta siirrettävät varat olisivat olleet rikollisella toiminnalla hankittuja eikä OK ollut menetellyt niin, että hän olisi syyllistynyt tahalliseen rahanpesuun. Käräjäoikeus tuomitsi OK:n kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuottamuksellisesta rahanpesusta ja menettämään valtiolle jäljellä olevat 5.742 euroa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b,)

Esimerkissä 2 tuottamuksellinen tekomuoto tapauksessa on myös hyvin selvä. Henkilö on osoittanut törkeää huolimattomuutta suostuessaan työnkuvaan. Tämänkaltaiset värväykset ulkomailta ovat hyvin tavallisia ja näistä varoitellaan usein poliisin toimesta. Varsinkin sähköpostitse kiertävät ilmoitukset ovat arkipäivää. Rikolliseen toimintaan liittyvät postit tunnistaakin yleensä kieliopillisesti huonosti kirjoitetusta tekstistä. Oikeustapauksessa OK:n olisi pitänyt ymmärtää, että kaikki ei ole kunnossa ja työnkuva kuulostaa hämärältä toiminnalta. Henkilöä on pidetty niin kutsuttuna muulina, jonka on tarkoitus siirtää laittomia varoja eteenpäin.

Työntekijän on siis oltava hyvin huolellinen työssään, koska hänet voidaan tuomita nykyään myös huolimattomuudesta. Tuottamuksellisesta rahanpesusta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi

Pohjoismaisessa oikeuskirjallisuudessa on arvioitu salahankkeen kriminalisoinnin perusteita rajoitetusti. Salahankkeen rangaistavuuden tavoitteita voitaisiin verrata rikoksen valmistelun kriminalisointiin, koska nämä tekotyypit muistuttavat toisiaan luonteeltaan. Suomessa sen kriminalisointiin suhtaudutaan vieläkin pidättyvämmiin kuin rikoksen valmisteluun. Näihin molempiin katsotaan liittyvät isoja näyttöongelmia ja oikeusturvariskejä. Valmistelu on kriminalisoitu vain vakavimmissa ja vaarallisimmissa rikoksissa, kuten joukkotuhon valmistelu, rahanväärennöksen valmistelu ja huumausainerikosten valmistelu. Salahankkeen

määritelmä on hyvin tulkinnanvarainen ja sen toteen näyttäminen voi olla vaikeaa. Salahankkeen rangaistusvastuu ulottuu laajemmalle kuin yleensä Suomen rikosoikeudessa, joten tätä myötä myös korostuu sääntelyn täsmällisyysvaatimus. (Sahavirta 2008, 237–242.)

Henkilöt, jotka ovat osallisina törkeän rahanpesun salahankkeeseen sopivat jonkinlaisen salahankkeen, jonka avulla he peittävät tietyt rikosten jäljet. Näitä rikoksia ovat esimerkiksi törkeä vero- tai avustuspetos ja lahjusten antaminen ja ottaminen. Henkilö, joka sopii toisen kanssa törkeän rahanpesurikoksen toteuttamisesta, jonka kohteena on lahjusten antaminen tai ottaminen, törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen aiheuttama hyöty tai sen tilalle tullut muu omaisuus, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

2.5 Tahallisuus

Rikoslaisissa teot luokitellaan vain tahallisiksi, jollei laissa ole erikseen mainittu tuottamuksellista tekemuotoa. Rahanpesurikoksissa myös tuottamuksellisuudesta on rangaistu 1.4.2003 lähtien. Tuottamuksellista rahanpesua käytiin läpi aikaisemmin kohdassa 2.4. Tahallisuusopin myötä rahanpesusäännös koostuu kahdesta eri osasta:

- 1) Tekoon liittyvien olosuhteiden perusteella voidaan määrittää rahanpesijän tietoisuus omaisuuden rikollisesta alkuperästä. Omaisuus joko on tai ei ole rikollista alkuperää, rahanpesijän toimista riippumatta. Rahanpesijä on toiminut tahallisesti vain silloin, kun hän on tiennyt varojen alkuperästä.
- 2) Jos rahanpesutoimet tehdään tarkoituksena hankkia itselle tai toiselle joltain hyötyä taikka peittää tai häivyttää kyseisen omaisuuden luonne, silloin teon tarkoituksena on ollut seuraus. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 25–26.)

Olosuhdetahallisuuden oikeuskäytännössä on sovellettu niin kutsuttua mieltämisteoriaa, jonka mukaan henkilö toimii tahallisesti, jos hän tietää tai pitää varsin todennäköisenä, että tunnusmerkistön edellyttämät olosuhteet ovat ilmassa. Oikeuskäytännössä on ratkaistu ns. pakottavan päättelyn avulla, milloin henkilö on mieltänyt tietyn olosuhteen ”varsin todennäköiseksi”. Tällöin otetaan huomioon olosuhteet, jotka vallitsivat tekohetkellä ja mietitään, onko henkilön olosuhteiden perusteella täytynyt ymmärtää varojen olevan rikollista alkuperää. Tietoisuutta on kuitenkin erittäin vaikea näyttää toteen ja ennen tuottamuksellisen rahanpesun voimaantuloa syytteitä hylättiin näiden näyttöongelmien vuoksi. Kun tekijä taas on tarkoittanut aiheuttaa tietyn tunnusmerkistön mukaisen seurauksen, puhutaan tarkoitustahallisuudesta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 27–37.)

2.6 Itsepesu

Ennen toukokuun ensimmäistä päivää, vuonna 2012, rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan rahanpesusta ei tuomittu sitä, ”joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn”. Toisin sanoen, Suomessa ei rangaistu niin kutsutusta itsepesusta, jossa rahanpesijä on tehnyt myös esirikoksen ja pesee siitä saatua hyötyä. Tämä rajoitussäännös perustui rikosoikeudessa noudatettavaan periaatteeseen, että sama tekijä ei voinut saada tuomiota kahdesti samasta rikoksesta. (Sahavirta 2008, 278). Rahanpesun ulkopuolelta esimerkkinä käytettävään varasta, joka murron mahdollistamiseksi on murskannut oven päästääkseen sisälle ja sisälle päästyään rikkonut kotirauhaa, ei tuomita erikseen vahingonteosta tai kotirauhanrikkomisesta, vaan kyseessä on tällöin törkeä varkaus.

Rahanpesun itsepesu on kuohuttanut viime vuosina Suomen taloudessa ja mediassa. Muun muassa Mtv3–media julkaisi artikkelin 27.3.2010 ”Iso osa rahanpesutapauksia jää lain ulottumattomiin”. Artikkelissa paneudutaan nimenomaan puuttuvaan itsepesun kriminalisointiin, minkä vuoksi tekonimikkeeksi tulee usein

jokin muu kuin rahanpesurikos tai vastaava. Artikkelissa haastateltavan rikostarkastaja Laura Kuitusen mielestä Suomen laissa on selvä puutteellisuus, koska Suomessa itsepesu on hyvin tyypillistä ja vaarana on, että itsepesijä pääsee hyötymään tekemästään rikoksesta. Kuitunen sanoo myös, että ”nykyinen laki antaa mahdollisuuden kikkailla tuomiolla”, törkeästä rahanpesusta voi saada maksimissaan kuusi vuotta vankeutta. Tällöin tekijän kannattaa tunnustaa tekemänsä esirikos, jos sen rangaistus johtaa lievempään lopputulokseen. Rahanpesusta säädettävät rangaistukset voivat siis olla joissakin tapauksissa ankarampia kuin esirikoksesta säädetyt rangaistukset.

Myös hallitusten välinen rahanpesunvastainen työryhmä FATF, eli Financial Action Task Force on Money Laundering, oli useita kertoja arvostellut Suomen rikoslainsäädäntöä siitä, että itsepesua ei ole säädetty rangaistavaksi. Kuohunnan jälkeen hallitus antoi vuoden 2011 valtiopäivillä eduskunnalle esityksen rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin muuttamisesta. (HE 138/2011.) Eduskunta hyväksyi lainmuutoksen, joka astui voimaan 1.5.2012. Tämän jälkeen rikoslain 32 luvun rajoitussäännöksistä löytyy poikkeus, jonka mukaan esirikoksen tekijä voidaan tuomita törkeään rahanpesuun, mikäli ”rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta”. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

2.7 Konfiskaatio

Menettämisseuraamuksella eli konfiskaatiolla tarkoitetaan rikoksen johdosta saadun omaisuuden korvauksetonta menettämistä valtiolle. Se on turvaamistoimenpide ja konfiskaation perustehtävä on estää uusia rikoksia ja rikoshyötyjä, eli kukaan ei saa rikastua rikollisella menettelyllä. Menettämisseuraamuksia ovat esimerkiksi esine- ja arvokonfiskaatiot. Esinekonfiskaatio kohdistuu tiettyyn omaisuuteen ihan sellaisenaan ja arvokonfiskaatio kohdistuu itse omaisuuden arvoon. (Lappi-Seppälä 2000, 417–418.)

Menettämisseuraamus on mahdollinen vain silloin, kun laissa on niin säädetty ja ainoastaan lain määräämässä laajuudessa. Tuomioistuin määrää viran puolesta menettämisseuraamuksen. Konfiskaatioon tuomitaan se tekijä, joka on hyötynyt rikoksesta tai vastaavasti se, kenen puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Menetettäväksi määrätään aina rikoksesta saatu nettohyöty eli rikoksesta saatu suora etu ja rikoksen teosta mahdollisesti saatu palkkio. Jos rikoshyödyn määrä ei ole selvillä, se arvioidaan. Konfiskaatiota ei määrätä siltä osin kuin se on palautettu tai jos se tuomitaan maksettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. (Lappi-Seppälä 2000, 418–423.)

Turvaamistoimien tarkoituksena on siis estää uusien rikosten tekeminen, vaikeuttaa rikastumista rikollisella toiminnalla ja estää uusien rikosten rahoittamista laittomasti saadulla omaisuudella. Näillä pyritään vaikuttamaan erityisesti rikostekijöiden tahdonmuodostukseen. Kun rahanpesuun tuomitulta otetaan menettelyn kohteena ollut omaisuus pois sekä omaisuuden pesemisestä saatu hyöty, yllykkeet esirikoksiin ja rikoshyödyn käsittelyyn uskotaan tämän myötä vähentyvän. Talousrikoksissa tekijöillä on usein tosiasialliset mahdollisuudet punnita rikollisen teon hyötyjä ja haittoja. Näihin rikoksiin ryhdytään usein harkinnan jälkeen, ei äkillisessä mielentilassa. Rahanpesusta saattaa joillekin rikollisille muodostua ammatti tai sitä voidaan harjoittaa erityistä ammattiosaamista hyväksikäyttäen. Näin ollen konfiskaatio voi olla tehokkaampi rahanpesun esto-keino kuin rangaistuksen määrääminen. Talousrikollinen saattaa kokea omaisuuden poisottamisen suuremmaksi haitaksi kuin lievän rangaistuksen. (Sahavirta 2008, 355–366.)

3 ILMOITUSVELVOLLISUUS

3.1 Ilmoitusvelvolliset

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä määrää tahot, jotka ovat ilmoitusvelvollisia keskusrikospoliisin alaiselle Rahanpesun selvittelykeskukselle. Nämä kaikki ilmoitusvelvolliset on lueteltu lain 2 §:ssä. Pääsääntöisesti ilmoitusvelvollisia ovat kaikki sellaiset toimialat, joita voidaan käyttää hyväksi rahanpesutarkoituksissa. Näiden lisäksi ilmoitusvelvollisia ovat kaikki, jotka harjoittavat liike- tai ammattitoimintana tavaroiden myyntiä tai välitystä, joissa otetaan käteismaksuja ja liiketapahtuman summa on vähintään 15 000,00 euroa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 8-14.)

Ilmoitusvelvollisia ovat seuraavat:

- Luotto- ja rahoituslaitokset, ulkomaisten luotto- ja rahoituslaitosten sivukonttorit, sijoituspalveluyritykset, ulkomaisten sijoituspalveluyritysten sivuliikkeet, rahasto- ja säilytysyhtiöt, rajoitettua luottolaitostoimintaa harjoittava osakeyhtiö tai osuuskunta. arvopaperikeskukset, tilinhoitajayhteisöt, maksupalveluita ja maksujen perimistä tarjoavat liikkeet. Lakia ei kuitenkaan sovelleta sellaiseen laitokseen, jolla rahoitustoiminta on rajallista sekä lukuina että liiketoimien perusteella.
- Panttilainauslaitokset
- Vakuutusyhtiöt ja vakuutusvälittäjät, myös ulkomaisen vakuutusyhtiön Suomessa sijaitsevat konttorit.
- Vedonlyöntiä, totopelejä ja kasinotoimintaa harjoittavat yhteisöt. Rahanpesulaki ei kuitenkaan velvoita ilmoituksia pelikasinoiden ulkopuolella sijaitsevista rahapeliautomaateista.
- Kiinteistön- ja vuokrahuoneistonvälittäjät
- Kirjanpitoa ja tilintarkastusta tarjoavat liike- ja ammattiyrittäjät
- Veroneuvontaa tarjoavat liike- ja ammattiyrittäjät
- Oikeudellisia palveluja tarjoavat liike- ja ammattiyrittäjät.

- Omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tuottajat (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista valvovat seuraavat:

- Finanssivalvonta
- Poliisihallitus
- Ahvenanmaan maakuntahallitus
- Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnat
- Julkishallinnon ja – talouden tilintarkastuslautakunta
- Aluehallintovirasto
- Asianajajayhdistys. (Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

3.2 Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen

Rahanpesulain 6 §:ssä säädetään asiakkaan tuntemista koskevia menettelytapoja, joilla ilmoitusvelvollinen varmistuu asiakkaansa henkilöllisyydestä ja tuntee tämän asiakkaan toiminnan ja taustan niin laajalti kuin asiakassuhde ja riskienhallinta edellyttävät. Myös tosiasiallinen edunsaaja eli henkilö, jonka puolesta toimi tehdään, on tunnistettava. Riskiperusteista arviointia ilmoitusvelvolliset käyttävät siihen, kuinka laajalti näitä asiakkaan tuntemiseen liittyviä toimia on toteutettava, jotta varmistutaan tietojen oikeellisuudesta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 16.)

Ennen kuin uusi asiakassuhde aloitetaan, vakituinen asiakas on tunnistettava. Tunnistaminen on suoritettava viimeistään silloin, kun asiakkaalla on mahdollisuus käyttää liiketoimeen liittyviä varoja. Tunnistamisvelvollisuus ei katso liiketoimen suuruutta. Tässä yhteydessä käytettävä termi ”vakituinen asiakassuhde” voi käytännössä tarkoittaa tilin avausta, luottosuhdetta, rahasto-osuuksien mer-

kitsemistä, arvopaperinvälityssopimuksia, vakuutus sopimuksia ja muita pysyväisluonteisia asiakassuhteita. (Finanssivalvonta 2013.)

Satunnaisasiakas on taas yksittäisen liiketoimen suorittava henkilö. Satunnainen asiakas on tunnistettava aina, kun liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien summa ylittää 15 000 euroa. Tämä yksittäinen liiketoimi voi olla esimerkiksi laskunmaksu tai valuutanvaihto. Vaikka liiketoimi olisi summaltaan pienempi, ilmoitusvelvollisella on kuitenkin aina oikeus tunnistaa asiakas. (Finanssivalvonta 2013.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 1781/2006 velvoittaa maksupalveluiden tarjoajat huolehtimaan siitä, että varainsiirron mukana ovat myös riittävät tiedot maksun lähettäjistä. Jos suoritettava maksu on yli 1000 euroa ja maksua ei suoriteta tililtä, tulee asiakkaan henkilöllisyys aina todentaa. Varainsiirto voi koskea esimerkiksi omalle tilille suoritettavaa käteismaksua. (EY 1781/2006.)

Pelikasinotoiminnassa asiakkaan henkilöllisyys on todennettava aina rahapesulain mukaan. Asiakas tunnistetaan jo kasinolle tultaessa tai ennen sitä. Tämä tapahtuu esimerkiksi pelimerkkejä vaihtaessa riippumatta vaihdettavasta määrästä. Rahanpeliyhteisön ja niiden elinkeinoharjoittajien ja –yhteisöjen, jotka välittävät osallistumismaksuja ja –ilmoituksia rahapeleihin, kuten veikkaus- ja vedonlyöntitoimistot, on todennettava asiakkaansa henkilöllisyys, kun panos tai panoksien yhteenlaskettu summa on vähintään 3000 euroa. Poikkeuksena tähän on peliautomaattitoiminta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 23.)

Asiakkaan tuntemista koskevia tietoja on säilytettävä luotettavalla tavalla vähintään viiden vuoden ajan liiketoimen suorittamisesta tai vakituisen asiakassuhteen päättymisestä. Tiedoista on säilytettävä seuraavat:

- Asiakkaan / edustajana toimivan / edunsaajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- Oikeushenkilön täydellinen nimi, toimiala, rekisterinumero, rekisteröimispäivä, rekisteriviranomainen, hallituksen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansallisuudet.

- Asiakirjan nimi ja numero tai muu tunnistetieto tai kopio asiakirjasta, jolla henkilöllisyys on todennettu. Jos asiakas on etätunnistettu, tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteestä.
- Tarpeelliset tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, perusteet liiketoimen tai palvelun käytölle ja tiedot varojen alkuperästä
- Selonottovelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot.
- Ulkomaalaisen asiakkaan kohdalla asiakkaan kansalaisuus ja matkustusasiakirjantiedot, jollei hänellä ole suomalaista henkilötunnusta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Tietoja, jotka on hankittu ilmoitus- tai selonottovelvollisuuksien täyttämiseksi, on säilytettävä erillään asiakastiedoista eikä niihin tietoihin asiakkaalla ole myöskään tarkastusoikeutta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

3.2.1 Toimenpiteet ja riskiperusteinen arviointi

Toimenpiteet asiakkaan tuntemista varten on määritelty EU:n rahanpesudirektiivin (2005/60/EY) 8 artiklassa:

1. Asiakkaan tunnistaminen ja tämän henkilöllisyyden todentaminen luotettavasta ja riippumattomasta lähteestä peräisin olevien asiakirjojen ja tietojen perusteella.
2. Tarvittaessa todellisen omistajan ja edunsaajan tunnistaminen ja riskiin perustuvien ja riittävien toimenpiteiden toteuttaminen todellisen omistajan ja edunsaajan todentamiseksi.
3. Tietojen hankkiminen liikesuhteen tarkoituksesta ja laadusta.
4. Liikesuhteen jatkuvan seurannan toteuttaminen.

Ilmoitusvelvollisen on suoritettava kaikki yllämainitut kohdat ja riskiperusteisen arvioinnin perusteella hän määrittelee toimenpiteiden laajuuden. Kyseisessä arvioinnissa otetaan huomioon kuinka suuri riski asiakkaaseen, liikesuhteeseen ja liiketoimeen kohdistuu. Tämän jälkeen voidaan kohdentaa resurssit suhteeseen.

sa rahanpesun riskiin. Näiden toimien avulla asiakkaat segmentoidaan ja profiloitetaan. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 17.)

Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisella tulee olla toiminnan laajuuteen ja luonteeseen nähden riittävät riskienhallintaa koskevat menetelmät käytössään. Ilmoitusvelvollisen työhön kuuluu tunnistaa ja arvioida sellaiset asiakassuhteet, joihin saattaa liittyä riski rahanpesusta tai terrorismin rahoituksesta. Asiakasta- paamisten mukaan työntekijä voi kehittää erilaisia toimintatapoja hallita ja vähentää riskejä. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 18.)

Ilmoitusvelvollisen tulee aina analysoida rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit, jotta huomataan missä nämä riskit ovat suurimmat. Korkeamman riskin omaavat asiakkaat, palvelut ja tuotteet tulee määritellä sekä maantieteelliset sijainnit ja jakelukanavat. 1.8.2009 mennessä kaikkien ilmoitusvelvollisten oli otettava riskienhallintamenetelmät käyttöön. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 18–19.)

3.2.2 Selonottovelvollisuus

Jokaisen ilmoitusvelvollisen on noudatettava selonottovelvollisuutta, jonka mukaisesti hän hankkii riittävästi tietoja asiakkaansa toiminnasta, hänen liiketoimintansa laadusta ja sen laajuudesta sekä perusteista käyttää palvelua tai tuotetta. Hänen on myös järjestettävä riittävä seuranta toiminnan laatuun ja laajuuteen sekä riskeihin nähden, jotta asiakkaan toiminta vastaa niitä tietoja ja kokemuksia, mitä ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta ja hänen toiminnastaan. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Sellaisiin liiketoimiin, jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka muutoin ilmoitusvelvollisen koon tai toimipaikan osalta poikkeavat normaalista, on kiinnitettävä erityistä huomiota. Sama pätee, jos tehdyillä liiketoimilla ei näytä olevan mitään ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai jos toimet eivät sovi yhteen sen koke-

muksen kanssa joka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

3.2.3 Yksinkertainen ja tehostettu asiakkaan tunteminen

Yksinkertainen asiakkaan tunteminen

Kun asiakasta tunnistetaan, on otettava huomioon, että kaikkien kohdalla rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riski ei ole yhtä suuri. Näin ollen yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen sallitaan vain tietyissä tilanteissa. Tämänkaltaisen tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että tunnistettavan asiakkaan henkilöllisyystiedot ovat julkisesti saatavilla. Rahanpesulain 12 §:ssä mainitaan, että jos asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimeen liittyy vain alhainen riski rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen, niin ilmoitusvelvollinen voi jättää noudattamatta laissa määrättyjä asiakkaan tai todellisen edunsaajan tunnistamis- ja todentamisvelvoitteita, selonottovelvollisuutta ja tuntemistietojen säilytysvelvollisuutta. Ilmoitusvelvollisen on kuitenkin ehdottomasti noudatettava tuntemisvelvoitetta, sillä hänen täytyy tietenkään tietää, kenen kanssa asioi ja miksi riski on näin pieni. Yksinkertainen tuntemismenettely edellyttää, että ilmoitusvelvollisen on hankittava riittävästi tietoa edellytyksistä kuten, että yhteisö on viranomaisvalvonnassa ja sillä on toimilupa. Jatkossa asiakassuhdetta on myös seurattava poikkeuksellisten ja epätavallisten liiketoimien varalta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 29–31.)

Yksinkertaista asiakkaan tuntemista voi käyttää seuraavissa tapauksissa, jos asiakas on

- Suomen viranomainen;
- Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saanut luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, maksulaitos, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö;
- muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saanut luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö, jota koskevat tätä lakia vastaavat velvollisuudet ja jota valvotaan näiden velvollisuuksien noudattamisessa; tai
- muussa kuin ETA-valtiossa toimiluvan saaneen luottolaitoksen, rahoituslaitoksen, sijoituspalveluyrityksen, rahastoyhtiön tai vakuutusyhtiön ETA-valtiossa toimiva sivukonttori. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Poikkeuksena ilmoitusvelvollinen voi käyttää yksinkertaista tuntemismenettelyä myös tiettyjen tuotteiden kohdalla, jos toimeksiantosopimus koskee

- vakuutusta, jossa vakuutuskaudelta maksettava maksu on enintään 1 000 euroa tai jossa kertavakuutusmaksu on enintään 2 500 euroa;
- lakisääteistä työeläkevakuutusta tai yrittäjäeläkevakuutusta, johon ei liity takaisinosuutta ja jota ei voida käyttää lainan vakuutena; tai
- eläke-etuutena työntekijöille tarjottavaa eläke-, eläkkeellesiirtymis- tai vastaavaa järjestelyä, jonka maksut vähennetään palkasta ja jonka säännöt eivät salli sitä, että jäsen siirtää saamansa etuudet toiselle.
- sähköiseen tietovälineeseen ladattavaa sähköistä rahaa enintään 250 euroa (ns. kertaladattava) tai 1000 euroa kalenterivuoden aikana. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Tehostettu asiakkaan tunteminen

Kun rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riski on suurempi kuin tavanomaisesti, ilmoitusvelvollisilta edellytetään tehostettua asiakkaan tuntemismenettelyä. Vaikka muidenkin asiakkaiden henkilöllisyys ja liiketoiminnan tarkoitus on selvitettävä, joissakin tapauksissa edellytetään vielä tarkempia ja perusteellisempia menettelyjä henkilöllisyyden todentamiseksi ja asiakkaan tunnistamiseksi. Tehostettu asiakkaan tuntemismenettely ilmenee ilmoitusvelvollisen työssä siten, että hänen on kiinnitettävä asiakkaaseen, liiketoimintaan ja henkilöllisyyden todentamiseen tavallista suurempaa huomiota, liiketoimien tarkoituksia selvittää perusteellisemmin ja tehostetaan asiakassuhteen seuranta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 31–32.)

Tehostettua asiakkaan tuntemista tulee noudattaa silloin, kun asiakkaalla tai liiketoimella on jonkinlainen liittymäkohta sellaiseen valtioon, joka ei täytä kansainvälisiä velvoitteita rahanpesun ja terrorismin rahoituksen selvittämiseksi ja estämiseksi. Valtioneuvoston päätöksessä 25.11.2010/1022 vahvistetaan, että muun muassa Pohjois-Korea ja Iran eivät täytä näitä velvoitteita. Myös FATF antaa julkilausumia valtioista, joihin ilmoitusvelvollisen tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 32.)

Asiakkaisiin, jotka eivät ole henkilökohtaisesti paikalla henkilöllisyyttä todentaessa, liittyy tavallista suurempi riski. *Etätunnistustilanteissa* tuleekin siis aina tunnistaa tehostetusti asiakas. Ilmoitusvelvollinen tekee riskiarvion perusteella erilaisia lisätoimenpiteitä tuntemista varten ja tämä voi käsittää useiden erimien yhdistämistä ja lisäselvityksiä. Asia on sitä hankalampi, jos on tarkoitus perustaa asiakassuhde eri valtiossa olevan asiakkaan kanssa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 32.)

Vähentääkseen riskiä ilmoitusvelvollisen tulee hankkia lisäasiakirjoja tai –tietoja luotettavasta lähteestä henkilöllisyyden todentamiseksi, koska asiakkaan itsensä antamia tietoja ei aina voida pitää tarpeeksi luotettavina. Hänen tulee myös varmistaa, että suoritus, joka liittyy liiketoimeen, tulee luottolaitoksen tililtä tai se maksetaan tilille, joka on asiakkaan nimissä. Asiakkaan henkilöllisyys voidaan

tunnistaa myös siihen tarkoitettulla lainmukaisella tunnistusvälineellä tai jonkin muun sähköisen tunnistamistekniikan avulla, kunhan se on tietoturvallinen ja todisteellinen. Tästä esimerkkinä ovat pankkien asiointitunnukset, kunhan ne ovat senkaltaiset, että henkilöllisyys on todennettu niitä annettaessa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 32–33.)

Rajat ylittävissä kirjeenvaihtajapankkisuhteissa toteutetaan tehostettua menetelmää. Luottolaitos siis tekee sopimuksen maksujen ja muiden toimeksiantojen hoitamisesta ETA-valtion ulkopuoliseen valtioon sijoittuneen luottolaitoksen kanssa. Tällöin luottolaitos hankkii ennen sopimuksen tekoa riittävät tiedot vastapuolisesta luottolaitoksesta, arvioidakseen sen mainetta, toimilupaa, valvonnan laatua ja rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistoimia. Tarpeellisia tietoja voisi tässä tapauksessa olla taloudellinen asema, asiakaskunnan laatu ja toiminta-alue. Kun kirjeenvaihtajapankkisuhte aloitetaan, luottolaitoksen ylemmän johdon on hyväksyttävä se. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Rahanpesudirektiivin 13 artiklan 5 kohdassa mainitaan, että luottolaitos ei saa aloittaa tai jatkaa kirjeenvaihtajapankki- tai vastaavanlaista liikesuhdetta niin kutsutun pöytälaatikkopankin kanssa. Näiden pankkien toiminnassa saattaa esiintyä tavanomaista suurempi riski rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen. Pöytälaatikkopankiksi sanotaan yhtiöitä, joka on rekisteröity johonkin tunnettuun ”veroparatiisivaltioon”, rahoitustoimintaa ei harjoiteta rekisteröintivaltiossa, se ei ole julkisen valvonnan alainen, omistajista ja edunsaajista ei löydy tietoja ja pankki ei muutoinkaan anna luotettavaa tietoa toiminnastaan ja taloudellisesta asemastaan. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 34.)

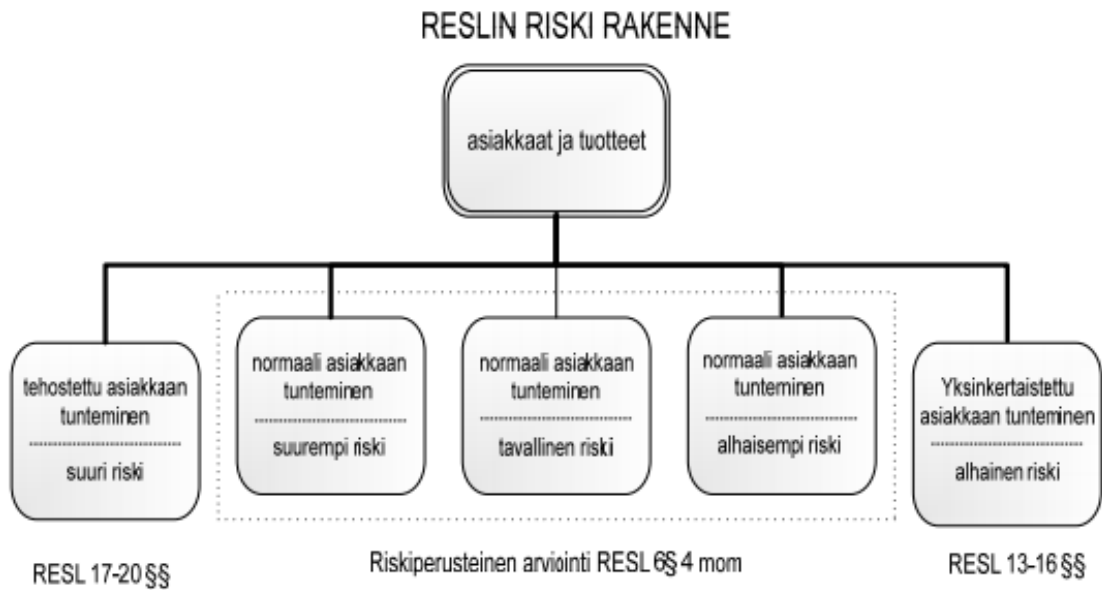
Myös poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, eli PEP, on tunnistettava tehostetusti. Heihin käytetään tehostettua menetelmää, jos he toimivat tällä hetkellä tai ovat aikaisemmin toimineet toisessa valtiossa jossakin merkittävässä julkisessa tehtävässä. Erityisen tärkeää on tehostaa silloin, jos henkilö on toiminut maassa, jossa lahjonta on levinnyt pitkälle. Jos asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen, tai hän on tällaisen henkilön perheenjäsen tai läheinen yhtiökumppani

asiakassuhteen aloitus on hyväksyttävä ylimmällä johdolla. Ilmoitusvelvollisen on myös hankittava selvitys asiakassuhteeseen tai liiketoimeen liittyvistä varojen alkuperistä ja asiakassuhdetta on seurattava jatkuvasti ja tehostetusti. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Kotimaisiin poliittisiin henkilöihin sovelletaan kuitenkin vielä tavanomaisia toimia. Euroopan Unionissa on kuitenkin valmisteilla neljäs rahanpesudirektiivi, joka velvoittaa myös tuntemaan tehostetusti kotimaiset poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt ja heidän lähipiirinsä. Oletko poliittisesti vaikutusvaltainen tai onko joku lähipiirissäsi poliittisesti vaikutusvaltainen? –kysymys on herättänyt närkästystä pankkien asiakkaissa. Monet asiakkaat ovat ihmetelleet tätä outoa kysymystä ja tästä on myös seurannut jonkin verran asiakaspalautetta. (Pankissa kysytään oletko poliittisesti vaikutusvaltainen 2013)

Muihin asiakkaisiin sovelletaan normaalia tuntemiskäytäntöä. Edellä käsiteltyä yksinkertaista ja tehostettua asiakkaan tuntemista kuvaa hyvin kuvio 1, joka käsittelee riskien rakennetta perustuen lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. Tämän perusteella asiakas tunnistetaan tapauskohtaisesti joko tehostetusti, normaalisti tai yksinkertaistetusti.

Kuvio 1. Rahanpesun estämisen ja selvittämisen riskien rakenne. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012b, 36.)

3.2.4 Todentamisasiakirjat

Luonnollisen henkilön henkilöllisyys on todennettava voimassaolevalla suomalaisen viranomaisen myöntämällä passilla, ajokortilla, poliisiviranomaisen myöntämällä henkilökortilla, muukalaispassilla, pakolaisen matkustusasiakirjalla tai kuvallisella KELA-kortilla. Jos henkilö on ulkomaalaistaustainen eikä hänellä ole suomalaisen viranomaisen myöntämää asiakirjaa, todennuksessa voidaan käyttää kansallista ulkomaan passia tai jotakin muuta hyväksyttävää henkilöllisyystodistusta, joka toimii myös matkustusasiakirjana. Näiden hyväksyttävien asiakirjojen tulee olla kuvallisia ja määräajan voimassaolevia sekä asiakirjan tulee sisältää kaikki aitoustekijät väärennösten varalta. Jos nämä kaikki ehdot eivät täyty, on henkilöltä vaadittava lisäselvityksiä henkilöllisyyden todentamista varten. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 21.)

Oikeushenkilön todentamiseen tarvitaan myös luotettavat asiakirjat, kuten kaupparekisteriote tai jokin vastaava ote muusta julkisesta rekisteristä. Luonnollinen henkilö, joka toimii oikeushenkilön puolesta, on myös tunnistettava ja hänen henkilöllisyytensä on todennettava tarpeen mukaan. Tämän lisäksi on syytä varmistaa, että luonnollisella henkilöllä on oikeus edustaa kyseistä oikeushenkilöä, mikä ilmenee esimerkiksi kaupparekisteriotteesta tai valtakirjasta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 21.)

3.3 Liiketoimen keskeytys

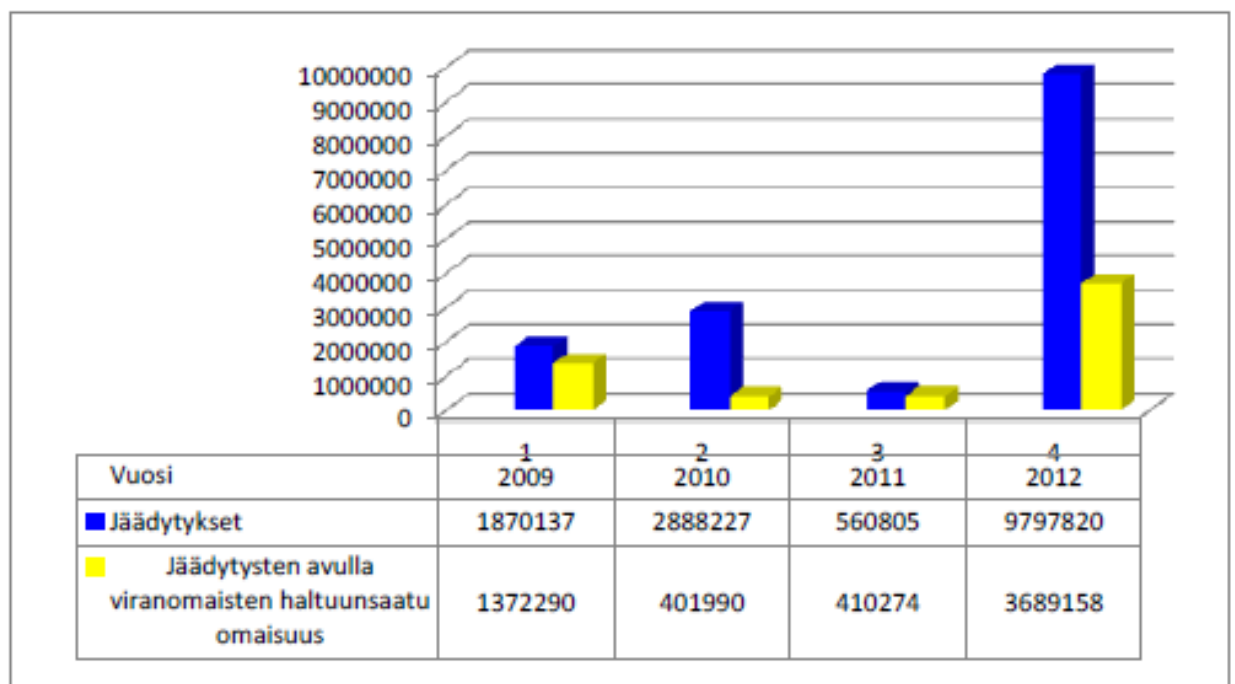
Rahanpesulain 26 §:ssä säädetään liiketoimen keskeyttämisestä lisäselvityksiä varten tai liiketoimesta kieltäytymisestä. Näin on toimittava, jos liiketoimi on luonteeltaan epäilyttävä tai on syytä epäillä, että liiketoimeen liittyviä varoja käytetään terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen.

Jos ei ole mahdollista jättää liiketointa toteuttamatta tai jos liiketoimen keskeyttäminen tai kieltäytyminen jotenkin vaikeuttaisi tosiasiallisen liiketoimen edunsaajan saamista selville, liiketoimi voidaan näissä tapauksissa suorittaa. Liiketoimen jälkeen on kuitenkin välittömästi tehtävä rahanpesuilmoitus rahanpesun selvittelykeskukseen. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Päällystään kuuluva poliisimies, joka työskentelee rahanpesun selvittelykeskuksessa, voi antaa ilmoitusvelvolliselle määräyksen pidättäytyä liiketoimesta enintään viiden vuorokauden ajaksi, jos se on tarpeellista rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. Tämä määräys voidaan antaa myös ulkomaisen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnasta vastaavan viranomaisen pyynnöstä samaiseksi ajaksi. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Vuoden 2012 aikana selvittelykeskus määräsi yhteensä 14 liiketoimen keskeyttämistä. Keskeytyksien yhteenlaskettu arvo oli 9 797 820 euroa, joista viran-

omaisten haltuun saatiin rikoshyötyä 3 689 158 euroa. Kuviosta 2 käy ilmi, että vuosien 2009–2012 aikana keskeyttämismääräysten yhteenlaskettu summa on 15 116 989 euroa, joista viranomaisten haltuun on jäänyt 5 873 712 euroa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 14.) Kuviosta ilmenee myös huima ero vuoden 2012 tilastoissa verrattuna aikaisempiin vuosiin. Rikoshyödyn haltuun saadun määrän prosentuaalinen kasvu vuodesta 2011 vuoteen 2012 on lähes 800 prosenttia. Luvuista voi päätellä, että epäilyttäviin liiketoimiin suhtaudutaan vakavammin ja ne selvitetään perusteellisemmin kuin ennen.

Kuvio 2. Liiketoimien keskeyttämismääräykset vuosina 2009–2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 14.)

3.4 Rahanpesun selvittelykeskus

Vuonna 1998 Keskusrikospoliisiin perustettiin Rahanpesun selvittelykeskus -yksikkö hoitamaan ja selvittämään rahanpesurikoksiin liittyviä tehtäviä. Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtäviä ovat lain rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008) 35 §:n mukaan

1. rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen
2. viranomaisten välisen yhteistyön edistäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa
3. yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa
4. yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa
5. palautteen antaminen laissa tarkoitettujen ilmoitusten vaikutuksista
6. tilaston pitäminen lain nojalla saatujen ilmoitusten ja tehtyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä.

Rahanpesun selvittelykeskus liitettiin vuonna 2010 osaksi tiedusteluosaston rahanpesun torjunta –linjaa. Torjuntalinja on jaettu kahteen eri toimintoon; rahanpesun selvittelykeskukseen ja talousrikostiedusteluun. Talousrikostiedustelun puolella tehdään tiedustelut ja tarkkailut, jäljitetään kansainväliset rikoshyödyt, valvotaan liiketoimintakieltoja ja torjutaan korruptiota. Rahanpesun selvittelykeskus julkaisee vuosikertomuksia toiminnastaan, rahanpesurikosten nykytilasta ja kehityksestä. He ovat laatineet myös julkaisun rahanpesulain mukaisille ilmoitusvelvollisille ”Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet”, jonka tarkoituksena on auttaa käytännön ongelmien ratkaisussa ja yhdenmukaistaa toimintamalleja. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 5-6.)

Selvittelykeskuksen toimintaan kuuluu omaan toimialaansa liittyvien rikosten esitutkinta ja niiden syyteharkintaan saattaminen. Ilmoituksien sisältämät tiedot voidaan myös luovuttaa jonkin muun esitutkintaviranomaisen suorittamaan tutkintaan. Rahanpesun selvittelykeskus voi myös tarvittaessa suorittaa kuulusteluja, tarkkailua ja valvontaa verkossa ja puhelimitse, valeostoja ja peitetoimintaa rahanpesu- ja poliisilaissa säädettyjen toimivaltuuksien mukaisesti ilmoitusta tutkiessaan. Heillä on oikeus ainoana poliisiviranomaisena antaa määräys ilmoitusvelvolliselle liiketoimen jäädyttämisestä viideksi arkipäiväksi. Toiminnan painopisteisiin kuuluu yhteistyö kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten sekä ilmoitusvelvollisten kanssa. Heidän tehtävänä on myös osallistua ilmoitusvelvollisten kouluttamiseen. Vuonna 2012 koulutusta annettiin noin 900 ilmoitusvelvolliselle tai muiden yhteistyötahojen edustajille. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 5-6.)

Torjuntalinja toi ilmi vuonna 2012 84 asiakokonaisuutta, joista aloitettiin esitutkinnat. Näiden lisäksi selvittelykeskus luovutti tietoja rahanpesuilmoituksista 263 keskeneräiseen esitutkintaan. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 15.)

Rahanpesun selvittelykeskus on ottanut käyttöönsä uuden rahanpesurekisterin ja siihen liittyvän ilmoitussovelluksen. Tilastointi muuttui tämän muutoksen myötä ja vuoden 2012 lukuja on hankalampi verrata aikaisempiin vuosiin. Uuden järjestelmän erikoisuutena on, että jokaiseen ilmoitukseen liittyvät tapahtumat rekisteröidään erikseen. Epäilyttävä rahansiirto on myös uusi käsite, jonka yhteydessä rekisteriin saatetaan tallentaa tuhansittain tapahtumia, jotka ovat toisistaan riippumattomia. Aiemmin tämänkaltaisiin ilmoituksiin sisältyvät tapahtumat on tallennettu yksittäisinä ilmoituksina. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 8.)

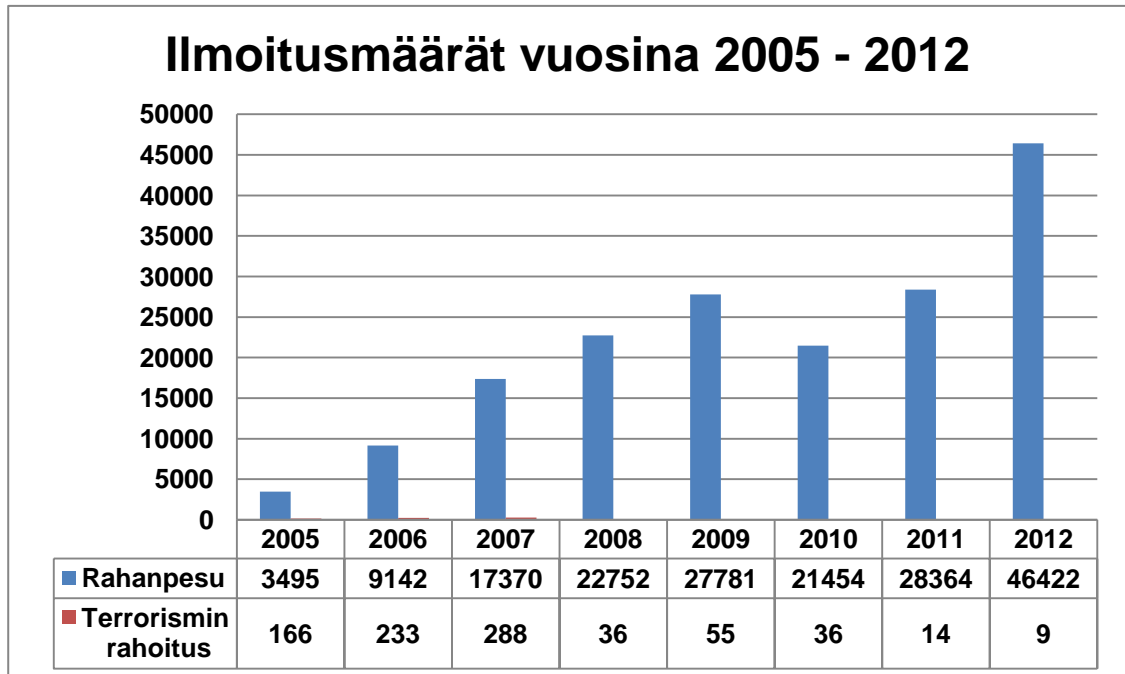
Taulukko 1. Ilmoitustyypit vuonna 2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 7.)

Ilmoitustyypit	Ilmoitusten kpl määrä	Tapahtumien määrä
Epäilyttävä liiketoimi	2 911	9 797
Epäilyttävä rahansiirto	166	43 511
Terrorismin rahoitus	9	7
Yhteensä	3 086	53 315

Rahanpesurekisteriin tallentuvat ilmoitukset jaotellaan kolmeen eri ryhmään: epäilyttävä liiketoimi, epäilyttävä rahansiirto ja terrorismin rahoitus. Taulukossa 1 on vuoden 2012 saatujen ilmoitusten ja tapahtumien määrät.

Vertailin vuosien 2011 ja 2012 vuosikertomuksia, joissa oli esiteltyinä eri tavalla ilmoitusmäärät. Kuvioon 3 olen merkinnyt viimeisen kahdeksan vuoden ilmoitusmäärät. Jotta vuosi 2012 olisi vertailukelpoinen aikaisempiin vuosiin, laskin yhteen epäilyttävien liiketoimien ja terrorismin rahoitusten ilmoitusmäärät sekä

rahansiirtojen tapahtumamäärät (2 911 + 9 + 43 511 = 46 422). Tämän laskukaavan perusteella myös vuosikertomuksessa oli vertailtu lukuja.

Kuvio 3. Ilmoitusmäärät 2005–2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 8; 2011, 7.)

Kuten kuviosta 3 havaitaan, ilmoituksia on vuonna 2012 tehty 18 053 enemmän verrattuna vuoteen 2011. Prosenteissa tämä tarkoittaa 63 %:n nousua ainoastaan vuoden aikana, puhumattakaan vertailusta vuosien 2005 ja 2012 välillä, jolloin ero on 42 770 ilmoitusta. Luvuista voidaan päätellä, että viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten yhteistyö on lisääntynyt huomattavasti ja asiaan on ruvettu kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Kehitys on viimeisen kahdeksan vuoden aikana ollut hyvin nousujohteista rahanpesun osalta, terrorismin rahoittamista koskevat ilmoitukset ovat sen sijaan vähentyneet.

Rahansiirtojen valvontaan tulisi keskittää eniten huomiota. Epäilyttävät rahansiirrot käsittivät 81,6 % kaikista ilmoitetuista tapahtumista. Kansainvälisissä rahansiirroissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski on huomattava verrattuna Suomen sisäisiin tapahtumiin. Jokaisella maalla on oma lainsäädäntönsä, jota ei välttämättä noudateta ja valvota yhtä tarkasti kuin Suomessa. Ra-

hanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski suurenee kun rahaa lähetetään maahan tai maasta, jossa ei noudateta rahanpesun vastaisia toimia.

Kun otetaan tarkastelun kohteeksi epäilyttävien liiketoimien osuus rahanpesuilmoituksissa, niin nämä jakautuvat liiketoimien luonteiden mukaisesti eri ryhmiin. Ilmoitusvelvolliset ilmoitusta tehdessään ovat saaneet valita yhden tai useamman syyn, minkä vuoksi epäily on herännyt. Tästä syystä epäilyttävien liiketoimien lukumäärä, kuten taulukosta 2 huomataan, on suurempi kuin tehtyjen ilmoitusten määrä. Käteistalletukset, käteisnostot, tilisiirrot ja valuutansiirrot olivat suurimmat liiketoimet, joiden vuoksi on raportoitu epäilyttävistä toimista. Raportissa ei käsitelty tarkemmin, mitä suurin ryhmä, muu epäilyttävä liiketoimi, pitää sisällään.

Taulukko 2. Epäilyttävät liiketoimet vuonna 2012. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 10.)

Epäilyttävä liiketoimi	2012
Käteistalletus	433
Käteisnosto	229
Tilisiirto	545
Varojen kierrätys	63
Valuutansiirto	311
Valuutanvaihto	44
Vakuutukset	23
Irtaimen kauppa	127
Käteisen kuljetus	28
Muu epäilyttävä liiketoimi	2 409
Yhteensä kpl	4 212

Vuonna 2012 kirjattiin ilmoituksia ja niihin liittyviä tapahtumia ilmoittajien perusteella taulukon 3 mukaisesti. Luvut eivät suoraan ole verrannollisia edellisen vuoden määrien kanssa uuden ilmoitussovelluksen käyttöönoton vuoksi. Vuoden 2012 perusteella yleistä maksujen välitystä tarjoavat ja muut luotto- tai rahoituslaitokset olivat ahkerimpia ilmoittajia. Niiden suuri osuus selittyy sillä, että nämä tahot tarjoavat rahansiirtoja, joista oli eniten ilmoitettu tapahtumia, kuten aiemmin taulukossa 1 havaittiin.

Taulukko 3. Ilmoittajatahot rahanpesuun liittyvissä ilmoituksissa ja tapahtumis-
sa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 9.)

Ilmoittajatahot	2011 Ilmoituksia	2012 Ilmoituksia	2012 Tapahtumia
Pankki	1 077	1 205	3 145
Sijoituspalveluyhtiö	1	4	7
Muu luotto- tai rahoituslaitos	27	49	24 441
Vakuutusyhtiö	221	221	225
Kiinteistönvälittäjä	12	5	5
Rahapelitoiminta	6 134	331	5 900
Yleistä maksujen välitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	20 651	1 016	19 275
Kirjanpitoimisto	3	3	5
Tilintarkastusyhteisö	15	12	26
Lakimiehet	16	15	25
Arvotavarakauppias	65	97	97
Panttilainaamo	-	-	-
Huutokaupan toimittaja	2	-	-
Kotimainen poliisiviranomainen	23	21	19
Kotimainen muu viranomainen	71	42	52
Ulkomainen poliisiviranomainen	9	-	-
Ulkomainen muu viranomainen	7	2	1
Muu tietolähde	30	63	92
Yhteensä kpl	28 364	3 806	53 315

Rahanpesun selvittelykeskuksella on käytössään automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ja selvittämistä varten. Selvittelykeskus on myös tämän rekisterinpitäjä. Tämä rekisteri voi sisältää niiden laissa määrättyjen tehtävien suorittamiseksi saatuja ja hankittuja tarpeellisina pidettäviä tietoja ja asiakirjoja. Tätä nimenomaista rekisteriä saavat käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat työntekijät. Näitä tietoja saa luovuttaa ja käyttää vain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. Kun viimeisestä merkinnästä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilystä on kulunut kymmenen vuotta, tiedot poistetaan. Rekisteröidyllä ei ole minkäänlaista tarkastusoikeutta rekisterissä oleviin tietoihin. Ainoastaan tietosuojavaltuutettu voi tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen lainmukaisuuden rekisteröidyn pyynnöstä. (Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

3.5 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Jotta rahanpesulakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä noudatettaisiin oikein, ilmoitusvelvollisille on määritelty erityinen velvollisuus kouluttaa ja suojella henkilöstöään. Ilmoitusvelvolliset pitävät huolen siitä, että työntekijöitä koulutetaan oman toimialansa vaatimassa laajuudessa. Työpaikalle on myös laadittava omat toimintaohjeet, jotka koskevat asiakkaan tunnistamista koskevia metodeja sekä selonteko rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 15.)

Ilmoitusvelvollisten tehtävänä on myös suojella rahanpesuilmoituksia tekeviä työntekijöitään asianomaisilla ja tarvittavilla toimenpiteillä. Keskeisin suojelekeino on nimenomaan riittävä lain vaatima kouluttaminen. Koulutuksen ja ohjeistuksen vuoksi heillä on valmiudet tilanteiden hallintaan. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 15.)

Niiden henkilöiden varalta, jotka joutuvat laatimaan ilmoituksia epäilyttäivistä toimista, tulee laatia suunnitelma työntekijöiden suojelemisesta. Työntekijöillä on

myös oltava oma yhteyshenkilö työpaikalla, joka vastaa rahanpesun torjunnasta ja ilmoitusvelvollisuudesta kyseisessä yksikössä. On pidettävä huoli siitä, että kaikki ovat tietoisia kuka tämä henkilö on ja vastaavasti pidettävä huoli myös siitä, että yrityksen ulkopuolisten tiedossa ei ole yhteyshenkilön tietoja. Henkilöstö raportoi ensin yhteyshenkilölle epäilyttävistä toimista ja yhteyshenkilö toimittaa ne eteenpäin rahanpesun selvittelykeskukselle. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012c, 15.)

Tällä hetkellä syyteharkinnassa on rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta Rahape-
liautomaattiyhdistys RAY:n työntekijä. Helsingin Poliisi on saanut tapauksessa valmiiksi esitutkinnan. Tässä tapauksessa rikosepäily on toiminut talouspäällikönä Labquality –nimisessä yhtiössä ja kavaltanut poliisin mukaan varoja noin 4,5 miljoonan euron edestä. Näistä rahoista suurin osa on huvennut rahapeleihin kasinolla viimeisten kahdeksan vuoden aikana. Tapauksen tutkinnanjohtaja, rikoskomisario Mikko Eränen kertoo Helsingin Sanomille, että kasinon vastuushenkilön olisi pitänyt tehdä lain vaatima rahanpesuilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle tai kohottaa sen tekemiseen jotakin muuta. Pelaaminen on tapahtunut useita kertoja viikossa suurilla summilla. Pelaaminen on siis ollut poikkeuksellista toimintaa, joten näiden varojen alkuperästä olisi pitänyt varmistua. Tapauksessa on siis kyse laiminlyönnistä. (RAY:n rikosepäily syyteharkintaan 2013.)

Tapaus on vielä syyteharkinnassa, mutta teko tullaan mitä luultavimmin tuomitsemaan ilmoitusrikkomukseksi. Työntekijä ei ole myöskään huolehtinut tarpeeksi hyvin selonottovelvollisuudestaan, mikä olisi voinut johtaa rahanpesijän kiinnijäämiseen. Kyseessä on hyvin suuret summat ja pelaaminen on ollut säännöllistä usean vuoden ajan. Tapauksessa tulee esille ilmoitusvelvollisen vastuu työstään ja mihin seuraamuksiin laiminlyönti saattaa johtaa. Tämä ilmoitusrikkomus on hyvä esimerkki koulutuksen tarpeellisuudesta, jotta opitaan tunnistamaan epäilyttävien liiketoimien tunnusmerkit. Työntekijän olisi pitänyt tehdä ilmoitus tai kehottaa jotakin muuta tekemään se.

3.6 Laiminlyönnin seuraamuksia

Jos ilmoitusvelvollinen tahallaan tai huolimattomuuttaan jättää tekemättä rahanpesuilmoituksen epäilyttävästä liiketoimesta tai asiakkaasta, johon pätee tehostettu ilmoitusvelvollisuus, paljastaa tehneensä tai tekevänsä tällaisen ilmoituksen tai ei noudata selonottovelvollisuuttaan, minkä vuoksi ei havaitse ilmoitusvelvollisuutensa olemassaoloa, syyllistyy hän *rahanpesun ilmoitusrikkomukseen*. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.) Esimerkissä 3 Helsingin käräjäoikeudessa tuomittu henkilö on syyllistynyt rahanpesun ilmoitusrikkomukseen. Normaalilla tarkkaavaisuudella henkilön PK olisi pitänyt havaita poikkeukselliset kasvut oman liikkeensä sisällä.

Esimerkki 3. Taustalla PK:n puolison OS:n osallisuus törkeään rahanpesuun PK:n harjoittamassa nettikahvilassa WU – rahanvälityksen avustuksella.

PK on toiminimen elinkeinoharjoittaja ja on tehnyt edustajasopimuksen WU - rahanvälityspalveluista. Hän on ollut ilmoitusvelvollinen rahanpesun selvittelykeskukselle, jos hänellä on ollut syytä epäillä liiketoimen varojen laillista alkuperää rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 3 § 13 – kohdan ja 10 §:n perusteella. Rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta rahanpesulain 16a §:n mukaan tuomitaan se, joka tahallaan tai huolimattomuudellaan jättää täyttämättä lain 9 §:ssä säädetyn huolellisuusvelvollisuuden. PK:lla on ollut päivittäiset raportit liikkeen vastaanotetuista maksuista ja ulosmaksuista. Hän myönsi havainneensa niiden huomattavan kasvun sekä vastaanotetuissa että ulosmaksuissa. PK ei ollut ryhtynyt muihin toimenpiteisiin selvittääkseen asian kuin kysynyt työntekijältään ja puolisoltaan SO:lta kasvun syytä. SO: oli luokitellut syiksi kesäisen vuodenajan, turistien määrän kaupungissa ja maahanmuuttaja-asukkaiden harjoittaman hyvin tuottavan autojen ja varaosien kaupan. Käräjäoikeus ei pitänyt näitä syitä sellaisina, että PK olisi näiden perusteella täyttänyt lakisääteisen huolellisuusvelvoitteensa, joka oli kestänyt jo pitkään elokuusta 2006 maaliskuun 2007 lopulle asti. Käräjäoikeus tuomitsi PK:n rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta sadan päiväsakon suuruiseen rangaistukseen. (Rahanpesunselvittelykeskus 2012b, 95.)

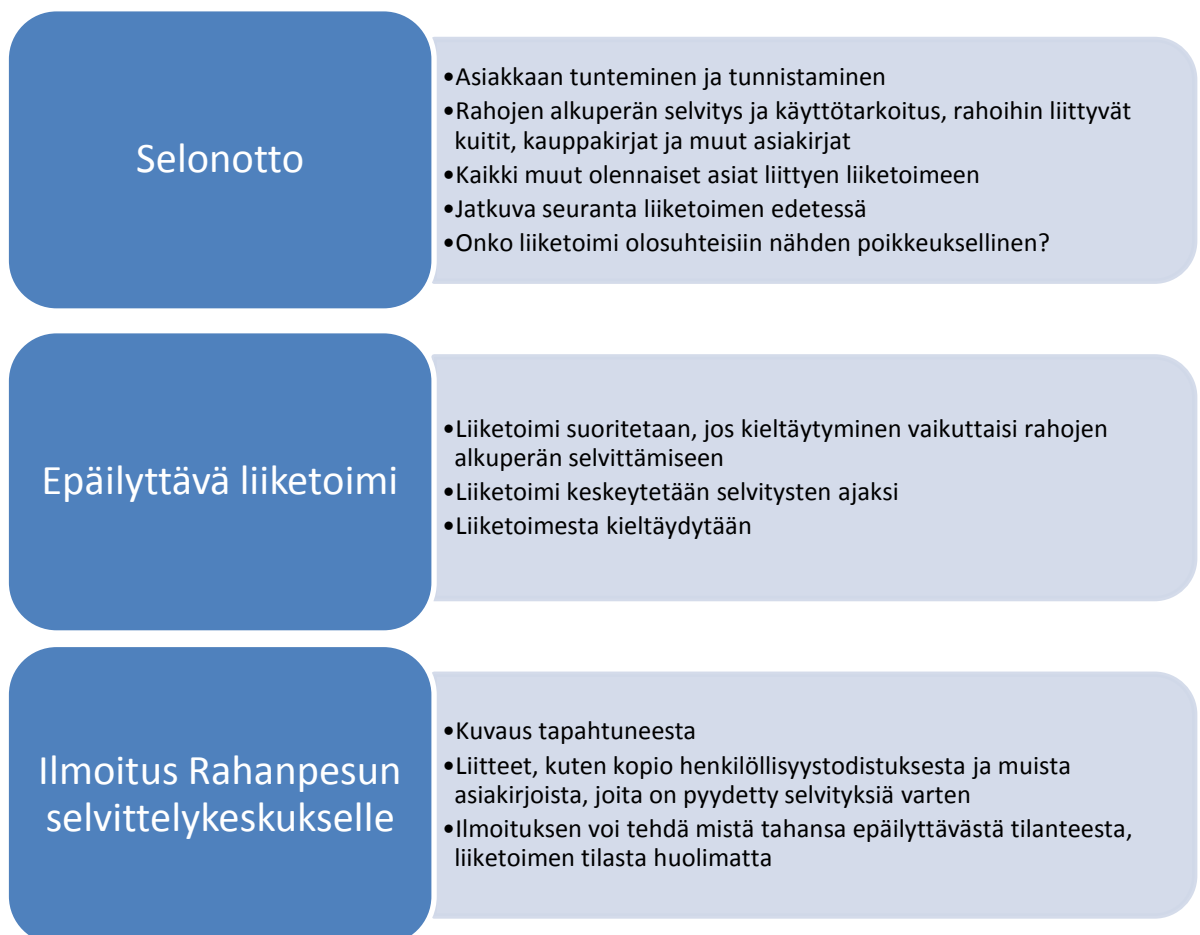
Ilmoitusvelvollinen voidaan tuomita myös tuntemisvelvollisuuden rikkomisesta sakkoon, jos hän tahallaan tai omalla huolimattomuudellaan rikkoo laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä säädettyä velvollisuutta asiakkaan tuntemisessa tai vastaavasti ei noudata velvollisuuttaan asiakkaan tuntemistietojen säilyttämisestä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

Ilmoitusvelvollisen on korvattava asiakkaalle se taloudellinen vahinko, joka hänelle on aiheutunut liiketoimen selvittämisestä, epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisesta tai liiketoimen keskeyttämisestä tai siitä kieltäytymisestä silloin, jos ilmoitusvelvollinen ei ole noudattanut senkaltaista huolellisuutta, jota häneltä voidaan kohtuudella vaatia olosuhteet huomioon ottaen. Jos vahingonkorvausta sovitellaan tai jos korvausvastuu jakaantuu kahden tai useamman korvausvelvollisen kanssa noudatetaan vahingonkorvauslain (412/1974) 2 ja 6 luvussa säädettyjä normeja. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.)

3.7 Ilmoitusvelvollisuus käytännössä

Toimin 2,5 vuotta yrityksessä, jonka toimiala on muu pankkitoiminta. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä velvoittaa myös kyseistä alaa. Työpaikalla noudatetaan tarkasti lain vaatimaa ilmoitusvelvollisuutta ja siihen liittyviä toimenpiteitä. Henkilökuntaa koulutetaan ja perehdytetään toimimaan oikein epäilyttävien liiketoimien osuessa kohdalle, jotta jälki-seuraamuksia ei syntyisi ja mahdolliset rikolliset toimet estyisivät.

Käytännön selkeyttämiseksi olen esittänyt kuvassa 1 työntekijän etenemisprosessin, kun hän havaitsee epäilyttävän liiketoimen.

Kuva 1. Ilmoitusvelvollisen selvitysprosessi epäilyttävissä liiketoimissa.

Työntekijän selonottovelvollisuus ja asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen sekä riskiperusteinen arviointi ovat avaintekijöitä selvitysprosessissa. Työntekijän on hankittava riittävästi tietoja itse asiakkaasta, hänen toiminnastaan, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta ja mitä perusteita hänellä on käyttää palvelua.

Asiakkaan henkilöllisyys on todennettava ohjeiden mukaisesti ja henkilöllisyystodistuksen aitoudesta on varmistuttava turvallisuustekijöiden avulla. Jos on syytä epäillä todistuksen aitoutta, asia on selvitettävä perusteellisesti ja tästä on tehtävä ilmoitus viranomaisille. Nykyään uusissa ja virallisissa henkilöllisyystodistuksissa on kehityksen myötä hyvin kattavat turvallisuustekijät, joihin työntekijöiden olisi hyvä perehtyä tarkasti. Varsinkin viime vuosien aikana epätietoisuutta ovat aiheuttaneet Suomessa yhä käytössä olevat vanhat ajokortit, jotka on valmistettu pahvista. Pankkitoimialalla näiden käyttöä henkilöllisyyden todentamiseen on rajoitettu, sillä turvallisuustekijöitä ei käytännössä ole lainkaan. Tämä aiheuttaa paheksuntaa asiakkaiden keskuudessa, mutta väärentämisen riski on näiden kohdalla suurin. Toivottavaa olisi, että nämä poistuisivat kokonaan käytöstä.

Työntekijän tehtyvä tarpeelliset toimet selonottovelvollisuutensa täyttämiseksi, on arvioitava jatkotoimenpiteet, jos liiketoimi vaikuttaa selonoton ja selvitysten jälkeen vielä epäilyttävältä. Liiketoimi voidaan suorittaa, jos sitä ei ole mahdollista jättää toteuttamatta tai jos kieltäytyminen tai keskeyttäminen jotenkin vaikeuttaisi tosiasiallisen tarkoituksen selvittämistä. Liiketoimi voidaan myös vaihtoehtoisesti keskeyttää lisäselvityksiä varten tai liiketoimesta kieltäydytään kokonaan. Kaikista näistä vaihtoehdoista on kuitenkin tehtävä epäilyttävän liiketoimen ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, mihin kuvataan tapahtunut tilanne sekä liitetään kopiot tarvittavista asiakirjoista.

Asiakkaat saattavat tuntea olonsa hyvin kiusalliseksi selonottovaiheessa. Osa asiakkaista turhautuu tai hämmentyy kysymyksistä, jotka tuntuvat heistä liian henkilökohtaisilta. He voivat mieltää kyselyn tungetteluna tai uskovat, että heitä epäillään jostain rikoksesta. Hermostuneelle asiakkaalle kannattaakin tehdä selväksi, että laki velvoittaa kysymään ja selvittämään tiettyjä asioita, eikä se ole henkilökohtaista. Niin kuin aikaisemmin todettiin, että ilmoitusvelvollisuuteen

kiinnitetään enemmän huomiota, myös asiakkaat ovat huomanneet ja hyväksyneet tämän. Useat ymmärtävät tilanteen ja antavat tarvittavat selvitykset, jopa kysymättä. Valitettavasti myös rahanpesijät tottuvat tähän ja vastaisuudessa he ovat entistä tarkempia rikollisessa toiminnassaan.

Myös työntekijän näkökulmasta katsoen selonottovelvollisuutta varten esitetyt kysymykset saattavat tuntua kiusallisilta. Esimiehen kanssa käydyissä kehityskeskusteluissa tai henkilöstön välisissä palavereissa voi pyytää apua kysymysten muotoiluun ja ajoittamiseen, jotta asiakastilanne olisi mahdollisimman luonteva. Ihanteellista olisi, että asiakas ei koe tunnetta, että häntä kuulustellaan. Kysymysten muotoilu ja ajoittaminen kehittyvät myös ajan ja kokemuksen myötä. Selonotossa käytettävien kysymysten ei tulisi myöskään olla johdattelevia, sillä näihin voi vastata usein lyhyesti ”kyllä” tai ”ei”. Tällöin asiakkaalta ei kuulla omaa kertomusta, joten uskottavuutta on hankala arvioida.

Vaikka korostan työssäni ilmoitusvelvollisuuden merkitystä ja kasvua, todellisuudessa vain pieni osa asiakkaista joutuu suuremman tarkkailun kohteeksi selvitysten jälkeen. Rajanveto epäilyttävän ja normaalin liiketoimen väillä voi olla tilanteesta riippuen hyvin häilyvä. Pienenkin epäilyksen herätessä on hyvä varmistua liiketoimen tarkoituksesta ja ilmoittaa tästä eteenpäin. Työssäni havaitsin, että keskeisimmät epäilyksiä herättävät asiat ovat:

- Asiakas ei osaa määritellä varojen käyttötarkoitusta. Kun asiakkaan hallussa on suurempi määrä käteistä, usein myös varoille löytyy jokin käyttötarkoitus. Useimmissa tapauksissa varat säästetään tai käytetään edelleen johonkin tiettyyn liiketoimeen.
- Asiakas ei osaa määritellä varojen alkuperää. Tämä herättää epäilyn aina, lähes poikkeuksetta. On hyvin epätodennäköistä, että käteisvarojen alkuperä ei ole asiakkaan tiedossa, kun toiminta on laillista.

- Asiakkaalla on suurempi määrä käteistä setelikoosta riippumatta. Isohkon käteismäärän alkuperä tulisi aina selvittää, sillä käteiskaupat ovat vähentyneet korttimaksujen yleistymisen myötä.
- Asiakkaalla on suuri määrä pienikokoisia ja / tai huonokuntoisia seteleitä. Pienikokoiset setelit voivat aiheuttaa epäilyjä laittomasta liiketoiminnasta, eritoten huumausainerikollisuudesta. Jos asiaa verrataan normaaliin kuluttajakäyttäytymiseen, niin asiakkaat maksavat harvoin 500 euron arvoisen taulutelevision 5 euron seteleillä. Myös pankista nostettavat suuremmat käteissummat, tiettyä liiketointa varten, annetaan lähes poikkeuksetta suurissa setelikoissa.
- Asiakas toimii mahdollisesti toisen henkilön puolesta. Jos henkilö ei osaa esimerkiksi määrittää varojen alkuperää, niiden käyttötarkoitusta tai muutoin tilanteessa on jotain poikkeuksellista, tulisi pohtia onko liiketoimella joku muu todellinen edunsaaja.
- Asiakkaan tausta ja olemus eivät vastaa rahamäärän kanssa. Jos työntekijä tuntee asiakkaan tai asiakkaasta muutoin huomaa ulkoisesti, että liiketoimi on hänen asemaansa nähden poikkeuksellinen, on kyseenalaistettava rahojen alkuperä. Esimerkkinä käytettäköön päihdeongelmaista, jonka suorittama suurempi liiketoimi ei vastaa hänen varallisuutensa ja elämäntilanteensa kanssa.
- Asiakkaalla ei ole tarvittavia kuitteja tai muita dokumentteja rahan alkuperän selvityksiä varten. Jokaisesta laillisesta liiketoimesta on oikeus vaatia kuitti, jolla asiakas voi todistaa rahojen alkuperän.
- Asiakkaan antamat selvitykset ja selitykset eivät ole uskottavia. Esimerkiksi selvitykseksi annetut dokumentit saattavat olla epäilyttäviä ja asiakkaan epäilläään valehtelevan.

- Ulkomailta peräisin olevien varojen alkuperä. Usein hyvin vaikea selvittää, sillä kuitteja ja muita dokumentteja on vaikea hankkia jälkikäteen, kun asiakas on Suomessa. Kuitit ja dokumentit saattavat olla vieraskielisiä, joten näiden aitous on vaikeasti selvitettävissä.
- Oma vaistonvaraisuus eli tunne siitä, että jokin on pielessä. Asiakkaan kehonkieli, hermostuneisuus ja muut tunnetilat saattavat esimerkiksi aiheuttaa epäilyksiä liiketoimen todellisesta tarkoituksesta.

Epäilyksiä herättävät asiat ovat esimerkitapauksia ja se, että mistä epäily herää, riippuu toimialasta. Tärkeintä on muistaa, että ensisijainen vastuu velvollisuuksista on asiakasta palvelevalla työntekijällä. Hän tekee arviot riskeistä ja päätökset jatkotoimenpiteistä. Jos liiketoimen suorittamisen aikana herää pienikin epäily, asia on hyvä tarkistaa varmuuden vuoksi. Vähäpätöisemmältäkin tuntuvat asiat voivat auttaa viranomaisia selvittämään mahdolliset tapaukset perusteellisemmin.

Useissa rahanpesutapauksissa pesijät tuovat käteisvaroja pienissä erissä, kiinnijäämisriskin pienentämisen vuoksi. Tällöin yksittäissuoritukset eivät ole huomiota herättäviä, mutta kokonaissumma voi nousta suureksi. Kun työntekijä huomaa asiakkaan tuovan toistuvasti varoja, tulisi selonottoon kiinnittää erityistä huomiota. Asiakkaalta tulee pyytää perusteellisemmin kaikki tarvittavat tiedot ja dokumentit liiketoimesta ja asiakassuhteeseen on kohdistettava jatkuvaa seuranta. Kun liiketoimen lukumäärille on saatu järkevät ja luotettavat perusteet, voidaan asiakassuhdetta jatkaa normaalisti.

Laittomiin liiketoimiin liittyviä seikkoja voi joissain tapauksissa olla hankalaa havaita. Työntekijän ei silti tule tutkia jokaista asiakastaan enemmän kuin on tarpeellista, vaan selonoton laajuuden tulisi olla tapauskohtaista, riskistä riippuen.

4 KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Luonteeltaan rahanpesu on hyvinkin kansainvälistä. Tämä edellyttää hyvää ja toimivaa kansainvälistä yhteistyötä rahanpesun torjumiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus onkin hyvin mukana toiminnassa, jotta myös Suomessa täyttyvät kaikki kansainväliset velvoitteet.

Rahanpesu (money laundering) terminä on peräisin 1920-luvun Yhdysvalloista. Tällöin järjestäytyneiden rikollisliigojen väitettiin pesevän rahaa kolikkokoneilla toimivilla pyykinpesuloilla. Kolikkoautomaateista saatujen varojen väitettiin olevan laillisella toiminnalla ansaittua, vaikka todellisuudella nämä olivat rikoksella saatua rahaa. Kuitenkin vasta 60-luvun lopulla Yhdysvaltain kongressi ryhtyi toimiin rahanpesutapauksissa. (Huhtamäki 2000, 17.)

Rahanpesun voitaisiin olettaa olevan vähäistä, kun on kyse ainoastaan kolikoista. Kaikenkokoista rahaa voidaan kuitenkin pestä suuria määriä, mistä löytyikin hyvä esimerkki Pokerisivut.com-sivulla julkaistusta uutisesta.

Esimerkki 5. Pokerisivut.com uutisoi 22.3.2013 tapauksesta, jossa epäillään kiinalaisen peliyhtiön pesseen rahaa yli 60 miljoonan USD edestä kolikkopeleillä Las Vegasissa yli neljän vuoden ajan. Uutisen tietojen mukaan peliyhtiön toimitusjohtajan vaimo kierrätti vuosien 2008 – 2012 välillä n. 62 miljoonaa dollaria Bellagion peliautomaateilla. Summa kuulostaa uskomattomalta, mutta Bellagiossa kolikkopelejä pystyy pelaamaan 1000 dollarin kierrospanoksin. Jos pesijä pelaa maksimipanoksella 62 miljoonaa, sen kierrättäminen on vaatinut reilut 40 pyöräytystä päivässä jokaisen neljän vuoden aikana. Näin ollen rahanpesu kasinoilla ei ole uusi keksintö. Nämä pelikoneista saadut ”voitot” voidaan ilmoittaa uhkapelituloiksi, mikä ehkäisee kiinnijäämisriskiä. (Pokerisivut.com 2013.)

Esimerkissä 5 kuvattu tapaus kuulostaa suomalaisen silmissä uskomattomalta. Rahamäärä on todella suuri ja tämänkaltaisiin summiin ei Suomen pelikasino-toiminnassa törmätä. Tapauksessa on erikoista myös se, että kasinoilla ei ole kiinnitetty huomiota tähän. Yhdysvalloissa on käteisvarojen hallussapito tarkoin valvottua ja myös heillä on velvollisuus ilmoittaa epäilyttävistä rahasummista.

Vastatoimet rahanpesua varten ovat laajentuneet ja edenneet vaiheittain. Ensin solmittiin kansainvälisiä sopimuksia huumerikollisuuden torjuntaa varten ja niiden kansallisia säädöksiä. Myöhemmin määritelmänä on ollut kaikenlaisesta rikollisuudesta saatujen varojen muuntaminen laillisen oloiseksi. (Huhtamäki 2000,17.)

Kansainvälinen yhteistyö rahanpesun estämiseksi on aloitettu vasta 1980 - luvulla huumerikollisuuden leviämisen seurauksena. Tämän johdosta vuonna 1987 solmittiin Strasbourgin konfiskaatiosopimus ja vuonna 1988 YK:n johdolla Wienin sopimus huumerikollisuuden vastustamista varten. (Huhtamäki 2000, 19; Sahavirta 2008, 79.)

4.1 Rahanpesu rajojen yli

15.6.2011 Suomessa annettu laki Euroopan yhteisön rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta täydensi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY 1889/2005). Tämän mukaisesti luonnollisen henkilön, joka saapuu yhteisön alueelle tai poistuu sieltä, jolla on mukanaan käteisvaroja vähintään 10 000 euron arvosta, on ilmoitettava varoistaan toimivaltaiselle viranomaiselle, siinä jäsenmaassa, jonka kautta hän kulkee.

Syksyllä 2012 Rahanpesun selvittelykeskus osallistui yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa Euroopan alueella toteutettuun valvontaoperaatioon. Valvonnanalaisena oli laittoman käteisrahan kuljetus lento-, maantie-, laiva- ja junaliikenteessä. Kyseisen operaation tarkoituksena oli tuoda ilmi maahan saapuvien ja maasta lähtevien laittomien rahalähetysten alkuperä ja varmistaa jatkokäsittely näiden osalta. Tavoitteina oli myös tehostaa tiedonvaihtoa viranomaisten välillä ja yhteistyötä mm. Europolin ja Maailman Tullijärjestön kanssa, tunnistaa laittomien käteisvarojen kuljetuksia sekä tuoda esille käteisvarojen salakuljetuksiin liittyviä riskejä. Tulliviranomaiset tehostivat tarkastuksia tämän operaation aikana paljastaakseen laittomat rahankuljetukset. Tarkastukset kohdistettiin erityisesti niihin matkustajiin, jotka eivät noudattaneet ilmoitusvelvollisuut-

taan sekä henkilöihin, jotka ilmoittivat kuljettavansa mukanaan yli 100 000 euron käteissummaa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 7.)

Rajoilla tapahtuvaan valvontaan voidaan käyttää myös poliisin rahakoiria. Rahanpesun selvittelykeskus käytti edellä mainitussa operaatiossa Helsinki–Vantaan lentoasemalla ja itärajalta koiria, jotka havaitsivat operaation aikana 46 eri tapausta. Suomessa näistä laadittiin yhteensä 7 ilmoitusta ja 2 takavarikkoilmoitusta, joista kaikki, yhtä tapausta lukuun ottamatta, paljastui nimenomaan rahakoirien avulla. Koirien käyttämistä käteisvarojen havaitsemisessa pidettiin erittäin positiivisena ja hyödyllisenä asiana. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 7.)

Vuonna 2012 kirjattiin 17 210 varojen siirtoa Suomesta ulkomaille ja 5 917 ulkomailta Suomeen. Kaiken kaikkiaan rajan yli siirtyi rahaa yli 98 miljoonan euron edestä. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 11.)

Rajojen yli tapahtuvan rahanpesun varojen alkuperää on hankala selvittää, josta on esimerkki, ns. Benex–skandaali:

Esimerkki 4. Lokakuun 1998 ja maaliskuun 1999 välisenä aikana kahdesta Moskovassa sijaitsevasta pankista siirrettiin yli 4,2 miljardia yhdysvaltain dollaria, joissa käytettiin 10 000 erillistä tilisiirtoa New Yorkiin The Bank of New York – pankin tileille. Pankin apulaisjohtaja, joka oli sattumoisin yhtiön omistajan puoliso, oli avannut nämä pankkitilit Benex Worldwide – nimisen yhtiön tiedoilla. Varat siirrettiin New Yorkista Italiassa ja Ranskassa sijainneiden peiteyhtiöiden tileille englantilaisen yhtiön pankkitilien kautta. Näillä Italiassa ja Ranskassa olevien peiteyhtiöillä epäiltiin olevan yhteyksiä tuolloiseen Venäjän mafiaan, joiden rahoja epäiltiin pestyn tätä kautta yli 9 miljardin dollarin arvosta vuosina 1996 – 2002. Varojen alkuperää ei koskaan pystytty Venäjällä selvittämään, joten asiassa ei voitu nostaa rahanpesusyytettä New Yorkissa sijainneen pankin toimihenkilöitä tai pankkia vastaan. (Sahavirta 2008, 315.)

Vaikutusvaltaisten ja suurissa viroissa olevien henkilöiden toimia on ilmeisen hankala selvittää, kun laillisissakin liiketoimissa summat ovat hyvin suuria, palkkatuloista puhumattakaan. Esimerkissä 4 lopputulokseen on vaikuttanut se, että rahojen alkuperää ei ole pystytty selvittämään. Esirikosta ei niin sanotusti ole,

joten myös pankin toimihenkilöt vapautuvat syytteistä. Esimerkissä tapahtunut 9 miljardin dollarin rahanpesu antaa kuvan siitä, kuinka suuressa mittakaavassa rahaa pestään kansainvälisesti.

4.2 Terrorismin rahoitus

Terrorismi ei ole nykypäivänä luonteeltaan enää alueellinen tai kansallinen vaan kansainvälinen ongelma. Tämä toiminta tarvitsee rahaa ja tämän vuoksi se on myös verkottunut monin eri tavoin. Toimintaa rahoitetaan usealla eri tavalla, myös eritoten rahanpesun avulla.

Syyskuussa 2001 tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen terrorismin torjunnan kansainvälinen yhteistyö on tiivistynyt merkittävästi. Torjuntatyössä keskeisessä asemassa ovat terrorismin rahoituksen torjunta ja varojen poisotto terroristeilta. Yhdistyneet Kansakunnat, Euroopan Unioni ja FATF ovat päättäneet useimmista terrorismin rahoituksen vastaisista toimista. Suomi on kaikkien näiden organisaatioiden jäsen ja on ollut mukana YK:n kansainvälisen terrorismin rahoituksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanossa vuonna 1999. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 18.)

FATF on julkaissut yhdeksän erityissuositusta terrorismin rahoituksen vastaiseen työhön, joiden pääasiallisena tavoitteena on muun muassa sitouttaa valtiot kansainvälisiin sopimuksiin, terroristien varojen jäädytykseen ja konfiskointiin, epäiltyjen raportointiin viranomaisille, maksuliikenteen läpinäkyvyyteen tai estämään voittoa tuottamattomat organisaatiot käyttämästä varoja terrorismin rahoittamiseen. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 18.)

Rahanpesulain soveltamisalaa laajennettiin 1.6.2003 kattamaan myös terrorismin rahoittaminen ja estäminen. Samanlaisen ilmoitusjärjestelmän, kuin rahanpesulla on, katsottiin olevan hyödyllinen myös terrorismin rahoittamisen ennaltaehkäisyyn. Rahanpesulla ja terrorismin rahoituksella katsottiin olevan yhteneväiset tekotavat. Ilmoitusvelvollisella on aivan samat velvoitteet toimia, kuin

rahanpesutapauksissa, epäillessään terrorismin rahoitusta. Hänen tulee tunnistaa asiakas, noudattaa huolellisuusvelvoitettaan ja ilmoittaa epäilyttävistä tapauksista selvittelykeskukselle. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ero on rahojen alkuperässä. Rahanpesutapauksissa rahojen alkuperä on laittomasta toiminnasta saatua, kun taas terrorismin rahoittamista voidaan hoitaa laillisella alkuperällä. Pelkästään rahojen alkuperän selvitys ei siis riitä, vaan työntekijän on myös pohdittava varojen mahdollista kohdetta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 18.)

Suomen rikoslakiin (19.12.1889/39) lisättiin vuonna 2002 uusi 34a luku terrorismirikoksia varten. Tämän luvun 5 §:n mukaan henkilö syyllistyy rangaistavaan tekoon, jos hän suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että varoilla aiotaan rahoittaa

- 1) panttivangin ottamista tai kaappausta,
- 2) sellaista tuhotyötä, törkeää tuhotyötä tai yleisvaarallisen rikoksen valmistelua, jota on pidettävä terrorististen pommi-iskujen torjumista koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 60/2002) tarkoitettuna rikoksena,
- 3) sellaista tuhotyötä, liikennetuhotyötä, törkeää tuhotyötä tai yleisvaarallisen rikoksen valmistelua, jota on pidettävä siviili-ilmailun turvallisuuden kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevassa yleissopimuksessa, kansainväliseen siviili-ilmailuun käytettävillä lentoasemilla tapahtuvien laittomien väkivallantekojen ehkäisemistä koskevassa lisäpöytäkirjassa, merenkulun turvallisuuden kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevassa yleissopimuksessa tai mannerjalustalla sijaitsevien kiinteiden lauttojen turvallisuuden kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevassa pöytäkirjassa tarkoitettuna rikoksena,
- 4) sellaista ydinräjähdერიkosta, terveyden vaarantamista, törkeää terveyden vaarantamista, ydinenergian käyttörrikosta tai muuta ydinaineeseen kohdistuvaa tai ydinainetta välineenä käyttäen tehtyä rangaistavaksi säädettyä tekoa, jota on pidettävä ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitettuna rikoksena, tai
- 5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, törkeää ihmiskauppaa, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien ri-

kosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

Terrorismin rahoittamisen lisäksi rikoslain 34 luvussa kriminalisoidaan terroristisessa tarkoituksessa tehty rikos, sen yritys tai valmistelu, terroristiryhmän johtaminen, terroristiryhmän toiminnan edistäminen ja terrorismiin värvääminen. Toukokuussa 2012 Oikeusministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella onko tarvetta säätää rangaistavaksi kouluttautumista terrorismirikoksen tekemistä varten. Saman vuoden joulukuussa työryhmä antoi mietinnön, jossa muun muassa ehdotettiin, että koulutus terrorismirikoksen tekemistä varten säädetään rangaistavaksi. Ehdotuksen mukaan henkilö tuomittaisiin rangaistukseen, jos hän kouluttautuu räjähteiden, ampuma-aseiden tai muiden aseiden taikka myrkyllisten tai haitallisten aineiden valmistusta ja käyttöä varten. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 20.)

Interpol, Europol ja FATF järjestävät terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevia kansainvälisiä kokouksia ja koulutuksia, joihin myös Rahanpesun selvittelykeskus on osallistunut aktiivisesti. Selvittelykeskuksessa on neljä henkilöä koulutettu selvittämään ja tutkimaan terrorismin rahoitusta. (Rahanpesun selvittelykeskus 2012a, 18.)

Terrorismin rahoittaminen on Suomessa uudempi ilmiö kuin rahanpesu. Epäiltyjä tapauksia on hyvin vähän, joten konkreettista esimerkkiä Suomessa tuomituista tapauksista ei työhön ole lisätty. Tapauksen tuomioita ei ole julkaistu Internetissä.

4.3 EU:n rahanpesudirektiivi

Ihmisten ja pääoman vapaa liikkuminen kuuluu Euroopan Unionin perusperiaatteisiin. Nämä periaatteet kuitenkin luovat suotuisat olosuhteet rikollisuuden ja rikoshyödyn kätkemisen ja pesemisen kannalta. Kun maiden rajojen ylittämistä ei valvota, myös rikolliset toimet helpottuvat, kuten rahanpesu. 70-luvulta alkaen

erityisesti huumerikollisuus huolestutti Euroopan maissa. Euroopan Unioni tiedosti ongelman ja loi edellytyksiä sille, että rahanpesua voidaan hillitä. Näin ollen EU antoi 10.6.1991 direktiivin, joka velvoitti jäsenmaita säätämään rahanpesua kriminalisoivan lain ja luomaan rahanpesurikosten ehkäisemiseksi kansalliset valvontajärjestelmät 1.1.1993 mennessä. Direktiiviin mukaan luotto- ja rahoituslaitoksille ja muille käteistä rahaa käsitteleville on asetettava ilmoitus- ja muita velvollisuuksia rahanpesuepäilyä varten. Jäsenvaltioiden rahoitusjärjestelmien eheys, niiden puhtaus ja lahjomattomuus oli myös yksi direktiivin tavoitteista. (Huhtamäki 2000, 175; Sahavirta 2008, 100.)

Rahanpesudirektiivejä on kaikkiaan kolme, joista viimeisin on astunut voimaan vuonna 2005. Tällä hetkellä Euroopan Komissiossa on valmisteilla niin sanottu ”neljäs” rahanpesudirektiivi. Kaikki rahanpesudirektiivit perustuvat FATF:n suosituksiin, joten uuden rahanpesudirektiivin perustana on FATF:n vuonna 2012 antamat uudet suositukset. Neljännen direktiivin tehtävänä on lujittaa ja parantaa kansainvälistä yhteistyötä sekä minimoida riskejä. Muutosehdotuksista mainittakoon ainakin, että käteiskaupassa oleva 15.000,00 euron rajakynnys ilmoitusta varten putoaa 7.500,00 euroon sekä todellisen edunsaajan selvittämisen merkitystä korostetaan. Ennen ilmoitusvelvollisilla oli tehostettu tuntemisvelvollisuus ulkomaisten poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden kanssa. Uuden direktiivin mukaan myös kotimaiset poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt tai heidän lähipiiri on tunnistettava tehostetusti. (Euroopan Komissio 2013.)

4.4 FATF ja muut yhteistyötahot

Vuonna 1989 G7-maiden huippukokouksessa Pariisissa aloitettiin nykyään 31 maan, EU:n komission ja Gulf Cooperation Councilin välinen FATF-yhteistyö. FATF eli Financial Action Task Force on Money Laundering on hallitusten välinen asiantuntijaryhmä rahanpesun vastaisessa työssä, jonka jäseninä ovat lähes kaikki OECD-maat (Kehittyneiden markkinatalousmaiden yhteistyöjärjestö).

Suomi on ollut myös mukana yhteistyössä vuodesta 1991 lähtien. (Valtiovarainministeriö 2013.)

Vuonna 1990 FATF laati 40 rahanpesun vastaista suositusta, joita on uusittu vuosina 1996 ja 2003. Vuoden 2001 WTC–terrori-iskujen jälkeen FATF laati myös kahdeksan terrorismin rahoituksen vastaista erityissuosituksia, joihin on lisätty vielä yksi suositus muutamaa vuotta myöhemmin 2004. Kaikki nämä suositukset eivät kuitenkaan sido oikeudellisesti jäsenmaitaan, mutta jäsenmaat ovat poliittisesti sitoutuneita rahanpesun vastaisiin toimenpiteisiin FATF:n suositusten täytäntöönpanoon. (Valtiovarainministeriö 2013.)

FATF suorittaa vuosittain kyselyitä ja maatarkastuksia jäsenmailleen seurataksensa suositusten täytäntöönpanoa ja kehittämällä suosituksia mahdollisimman hyvään rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaiseen työhön. Myös tämän järjestön ulkopuolisten maiden rahanpesun vastaisia toimia arvioi FATF yhteistyössä arvioitavan maan kanssa. Jos jokin maa ei ole halukas tekemään yhteistyötä, niin FATF voi tarvittaessa julkaista kaikkien näiden yhteistyöhaluttomien maiden nimet niin kutsutulla mustalla listalla, NCCT–listalla (Non cooperative countries and territories). (Valtiovarainministeriö 2013.)

FATF:n järjestämiin täysi-istuntoihin kokoonnutaan kolme kertaa vuodessa, joissa ovat edustettuina lainsäädäntö-, valvonta- ja toimeenpanoviranomaiset jäsenmaista. Kokouksissa käsitellään rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaiseen työhön liittyviä kysymyksiä ja kehitysnäkymiä sekä käydään läpi maatarkastus- ja muita raportteja. Kaikkeen päätöksentekoon FATF:n kokouksissa edellytetään yksimielisyyttä. FATF julkaisee myös vuosittain vuosikertomuksen toiminnastaan ja tilastoista. (Valtiovarainministeriö 2013.)

Rahanpesun selvittelykeskus on osa Egmont –ryhmää. Se on vuonna 1995 perustettu epävirallinen yhteistyöelin kansainvälisen yhteistoiminnan kehittämiseksi rahanpesun torjunnassa. Selvittelykeskuksen lisäksi tähän kuuluu yli 110 rahanpesun selvittämisestä vastaavaa kansallista yksikköä. (Egmontgroup 2013.)

Selvittelykeskus tekee myös yhteistyötä Europolin ja Interpolin kanssa. Europol on Euroopan Unionin lainvalvontaorganisaatio, joka käsittelee rikollisuuteen

liittyviä tiedustelutietoja. Europolin tavoitteena on kaikkien jäsenmaiden toimivaltainen viranomaisten tehokkuutta ja yhteistyötä ehkäistäkseen ja torjuakseen vakavan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden. Interpol taas toimii johtavana poliisiorganisaationa, joka avustaa viranomaisia ja organisaatioita rikosten ehkäisyssä ja tutkinnassa. Interpol on erittäin merkittävä tiedonvaihtokanava jäsenmaiden välillä. Interpol järjestää myös seminaareja, jotka koskevat rahanpesua. (Poliisi 2013.)

UNODC eli The United Nations Office of Drugs and Crime, on YK:n huumeiden ja rikollisuuden vastainen yksikkö. Yksikkö taistelee laittomia huumeita ja kansainvälistä rikollisuutta vastaan. Heidän alaisuudessaan toimii kansainvälinen rahanpesuntorjuntaohjelma The Global Programme against Money Landering. (Poliisi 2013.)

5 YHTEENVETO

Suomessa rahanpesua säätelevät lait ovat muuttuneet vuosien mittaan yhä tiukemmiksi. EU:n rahanpesudirektiivit pohjautuvat FATF:n suosituksiin, joita muutetaan ja lisätään tarpeen mukaan. EU velvoittaa jäsenmaitaan säätelemään lakinsa rahanpesudirektiivien mukaisesti, jotta rahanpesun estämiseen ja selvittämiseen annettaisiin enemmän painoarvoa. Myös terrorismin rahoittaminen on lisätty Suomessa osaksi rahanpesulakia. Työntekijän velvollisuudet ovat terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä lähes samat. Ainoana erona on, että terrorismin rahoittamiseen saatetaan käyttää myös laillisella toiminnalla saatuja varoja, joten rahojen käyttötarkoituksen selvittämistä painotetaan.

Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksista ilmenee suuri ilmoitusmäärien kasvu. Lakien kiristämisestä on siis ollut hyötyä ennaltaehkäisyssä. Vuonna 2012 tapahtumia kirjattiin 53 315 kappaletta, kun vielä vuonna 2005 ilmoituksia kirjattiin vain 3495. Ainoastaan vuosien 2011 ja 2012 aikana tapahtunut kasvu on jo 18 053 ilmoitusta, mikä kuvastaa myös viimeisen parin vuoden tehokkuuden (ks. kuvio 3). Uskon, että työntekijöitä on perehdytetty velvolluuksiinsa ja lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä on noudatettu entistä tarkemmin.

Selonottovelvollisuus, asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen sekä riskiperusteinen arviointi ovat päällimmäisiä asioita selvitystyössä. Epäilyttäviin liiketoimiin tulee puuttua välittömästi. Vaikka asia tuntuisi vähäpätöiseltä, on hyvä varmistua liiketoimen todellisesta tarkoituksesta. Kun asiakas ei osaa määritellä varojen alkuperää tai on hyvin hermostunut, tämän pitäisi viimeistään herättää ilmoitusvelvollisen huomion. Jatkoitoimenpiteissä työntekijä päättää, suorittaako hän liiketoimen loppuun, keskeyttääkö sen selvitysten ajaksi vai kieltäytyykö siitä kokonaan. Liiketoimen tilasta huolimatta, hänen on tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle.

Kauppalehti uutisoi 16.4.2013, että Ruotsin finanssivalvonta on langettanut Nordealle 30 miljoonan kruunun eli noin 3,5 miljoonan euron rangaistusmaksun

rahanpesumääräyksien ja EU:n säännösten heikosta noudattamisesta. Finanssivalvonnan mukaan Nordean toiminnassa on tältä osin ollut jo pidemmän aikaa puutteellisuuksia. (Nordealle rangaistus rahanpesussa lepsuilusta 2013.) Tämä on hyvä esimerkki laiminlyönnin seuraamuksesta, vaikka yritys on tässä tapauksessa rangaistuksensaaja, eikä Nordean työntekijät. Artikkelissa kerrotaan myös, että Nordealle on mainittu puutteellisuuksista jo aikaisemmin vuonna 2010. Tässä tapauksessa on siis annettu hyvissä määrin aikaa korjata käytäntöjä. Asia nousee otsikoista esille, sillä kyseessä on suuri, kansainvälisesti toimiva yritys. Ajatuksia herättää myös se, että rangaistusta ei ole annettu jo aiemmin.

Uskoakseni seuraavien vuosien aikana tapahtuva kehitys Suomessa on samansuuntaista kuin viimeisten parin vuoden aikana. Ilmoitusvelvollisuuteen liittyviin asioihin panostetaan enemmän ja niitä myös valvotaan tarkemmin. Epäilyttävistä liiketoimista ilmoittaminen on tärkeä osa tämän rikollisuudenalan kitkemisessä. Sen ansiosta viranomaiset saavat enemmän tietoa tapauksista niiden ratkaisua varten.

Kansainvälisiin rahansiirtoihin kohdistetaan varmasti eniten huomiota viranomaisten toimesta. Erityisesti rahansiirtoja harjoittavien yritysten henkilökuntaa tulisi kouluttaa hyvin perusteellisesti, koska epäilyttävät rahansiirrot ovat ylivoimaisesti suurin ongelmakohta rahanpesun vastaisessa työssä. Vaikka Suomessa oltaisiin huolellisia rahansiirroissa, niin toisessa maassa voi ilmetä huolimattomuutta ja välinpitämättömyyttä. Lakeja ei välttämättä noudateta eikä niiden valvontaan panosteta samalla tavalla kuin Suomessa tai Euroopassa yleisesti.

Rajojen yli tapahtuvassa rahanpesussa hankaloittaa Schengen – maiden välillä tapahtuva vapaa liikkuvuus. Suomesta pääsee esimerkiksi laivan kanssa Ruotsiin ilman lisäselvityksiä, sieltä Tanskaan ja edelleen Saksaan. Yli 10 000 euron käteisvarat ovat lain mukaan ilmoitettava sen maan tulliviranomaisille, johon on menossa. Rikolliset jättävät nämä ilmoitukset tekemättä ja vapaiden rajojen ansiosta kukaan ei välttämättä kiinnitä huomiota rahanpesijöihin.

LÄHTEET

Egmont group 2013. About Egmont –group. Viitattu 28.3.2013. <http://www.egmontgroup.com> > About

Euroopan Komissio 2013. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi - rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen. Viitattu 28.3.2013. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0045:FIN:FI:PDF>

HE 138/2011 Hallituksen esitys

RAY:n rikosepäily syyteharkintaan 2013 – kasinon työntekijää epäillään ilmoitusrikkomuksesta. Helsingin Sanomat 28.1.2013. Viitattu 22.3.2013. <http://www.hs.fi> > kotimaa > Ray:n rikosepäily syyteharkintaan – kasinon työntekijää epäillään ilmoitusrikkomuksesta

Huhtamäki, A. 2000. Rahan jäljittäminen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus

Lahti, R. & Koponen, P. 2004. Uudistuva Talousrikosoikeus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys

Laki Euroopan yhteisöjen rajan yli kuljetettavan käteisrahan valvonnasta 8.6.2007/653

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Helsinki: Werner Söderström lakitieto

Nordealle rangaistus rahanpesussa lepsuilusta 2013. Kauppalehti 16.4.2013. Viitattu 22.4.2013. <http://www.kauppalehti.fi/etusivu/nordealle+rangaistus+rahanpesussa+lepsuilusta/201304402541>

Iso osa rahanpesutapauksia jää lain ulottumattomiin 2013. Mtv3 uutiset 27.3.2010. Viitattu 22.3.2013. <http://www.mtv3.fi/uutiset/rikos.shtml/iso-osa-rahampesutapauksia-jaa-lain-ulottumattomiin/2010/03/1088446>

Pokerisivut.com 2013. Kiinalainen yhtiö pesi rahaa yli 60 miljoonaa dollaria Las Vegasin kolikkopeleillä 22.3.2013. Viitattu 22.3.2013. <http://www.pokerisivut.com/news/kiinalainen-yhti%C3%B6-pesi-rahaa-yli-60-miljoonaa-dollar-las-vegasin-kolikkopeleill%C3%A4.html>

Poliisi 2013. Kansainvälinen yhteistyö. Viitattu 28.3.2013. <http://www.poliisi.fi> > Keskusrikospoliisi > Rahanpesun torjunta > Kansainvälinen yhteistyö

Rahanpesun selvittelykeskus 2011. Vuosikertomus 2011. Viitattu 1.2.2013. <http://www.poliisi.fi> > Keskusrikospoliisi > Rahanpesun torjunta > Rahanpesun selvittelykeskus > Julkaisut > Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2011

Rahanpesun selvittelykeskus 2012a. Vuosikertomus 2012. Viitattu 4.4.2013. <http://www.poliisi.fi> > Keskusrikospoliisi > Rahanpesun torjunta > Rahanpesun selvittelykeskus > Julkaisut > Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2012

Rahanpesun selvittelykeskus 2012b. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Viitattu 26.1.2013. <http://www.poliisi.fi> > Keskusrikospoliisi > Rahanpesun torjunta > Rahanpesun selvittelykeskus > Julkaisut > Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä.

Rahanpesun selvittelykeskus 2012c. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Viitattu 26.1.2013. <http://www.poliisi.fi> > Keskusrikospoliisi > Rahanpesun torjunta > Rahanpesun selvittelykeskus > Julkaisut > Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet.

Rikoslaki 4.3.2011/191

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys

Valtiovarainministeriö 2013. Rahanpesun vastainen asiantuntijatyöryhmä FATF. Viitattu 21.2.2013. <http://www.vm.fi> > Rahoitusmarkkinat > Kansainvälinen yhteistyö > OECD

Pankissa kysytään oletko poliittisesti vaikutusvaltainen 2013. Yle 3.12.2012. Viitattu 9.4.2013. <http://www.yle.fi> > uutiset > pankissa kysytään oletko poliittisesti vaikutusvaltainen / 6396183